

VÁRUCCA MŰHELY

IRODALOM - MŰVÉSZET

52

VÁRUCCA
MŰHELY

Navratil Judit: Long distance somersault career (video installáció)

ÉSZAK ESZAK

2017. JANUÁR 15-IG

GÁSPÁR GÁBOR FOTOGRÁFUS KIÁLLTÁSA A MAGTÁRBAN

MŰVÉSZETEK HÁZA / DUBNICZAY PALOTA / MAGTÁR

VÁR UCCA MŰHELY
irodalmi és művészeti lap

XVII. évfolyam, 52. szám
2016/2

Főszerkesztő:
Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:
Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:
+36-88-425-204

Drótposta:
varuccamuhely@gmail.com

Borítóterv:
Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel
Hegyeshalmi László,
a Művészetek Háza igazgatója

Nyomdai munkálatok:
OOK-Press Kft., Veszprém
Tördelés:
Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:
Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata
Nemzeti Kulturális Alap
Művészetek Háza, Veszprém

Tartalom

nka
Nemzeti Kulturális Alap

VESZPRÉM
A KIRÁLYNEK VÁROSA

Aleš Debeljak versei	3
Németh Gábor Dávid versei	6
Faludi Ádám: Restimesék	8
Fodor Balázs versei	16
Szirmai Péter prózái	20
Vass Tibor: Fantomaszmann üdvözlégye	24
Székelyhidi Zsolt: Kékfehér	26
Kollár Dávid versei	28
Triceps: Száz felejthetetlen (Beszt of bakelit)	33
KÖNYVRŐL KÖNYVRE	47
Novics János: Centauri új regényéről	47
Domján Edit: Závada Pál új regényéről	48
Hörcher Eszter: Makai Máté első könyvéről	51
Bartuc Gabriella: Kovács Endre fotóalbuma	54
Bertalan Melinda: Emily St. John Mandel könyvéről	56
Domján Edit: Orhan Pamuk könyvéről	57
Péntek Imre: A Veszprémi tavaszi tárlat	63
Bartuc Gabriella: Jovánovics György kiállítása	68
Varga Richárd versei	71
Kemendy Zsuzsanna prózái	79
Éltető Erzsébet versei	85
Mák Ferenc: A bujdosók lépcsője alatt	94
Szikra János versei	96

VESZPRÉM
MŰVÉSZETEK HÁZA

A borító Farkas Imre Mona Lisa című művének felhasználásával készült

A Vár Ucca Műhely mostani számában
a Veszprémi tavaszi tárlaton kiállított alkotások közül válogattuk.

Dienes Attila: A mindentudás kapuja

Aleš Debeljak

A gesztenyefák alatt

(Pod kostanji)

Ahol a Gradaščica a Ljubljanicába torkollik

David Albaharinak

Gyere velem, a gesztenyék alá, már megint fogyatkoznak,
ifjúkori barátom, mit barát, te hős költő,
aki hallgatásoddal tanítottál a beszédre.
Felkel az asztaltól, kicsi és sovány, mint az agár és követ,

első alkalom, hogy nem fordítva történik, erőlködés nélkül,
pontosan, világosan és egyszerűen, mint a prózája. Ez itt a torkolat,
mindjárt az első sarok után, a nagy folyó szomjasan
körtölyja a patak vizét. Nem szélesedik a meder, saláták,

reggeli kávézók, galambok és a messzi Duna utáni nosztalgia közé
szorítva. És nincs erődítmény se park, amely a határt őrizné,
a régi városban, tegnap, tegnapelőtt, mely már
kérdelhetetlenül a múlté, mint az a kéklő oszlop.

Füst gomolyog, közös cigarettáinkból eregetjük.
Egymásnak adjuk körbe, ha ez egyáltalán körnek nevezhető,
sarki vihar az új hazából, mécses és szürke kaszárnnyák,
erdei levelek és hirtelen ébredés: nem vagyok, soha nem is voltam.

Fűvészkert

(Botanični vrt)

Ižanska cesta, Ljubljana

Simona Škrabecnek

Lelassul az idő. Ahogy hűl a levegő, szaporodik
a hibalehetőség. Örülök a növényeknek
és a fűszálaknak, melyek a felhőkarcok között
nőnek. Nyugaton a helyzet zavaros.

És később: kitölteni a forró kávét, s a csészét
 ugyanazzal a kézzel ajkunkhoz emelni, nagy ajándék.
 Megdicsérni a kertész munkáját, és lecsillapítani a rikácsoló
 papagájokat a barcelonai parkban, szigorú anya

drilljében és apa nélkül felnőni, kérvényeket
 írni, aratóverseket mormolni, a szomorúfűz ágát rágcsálni,
 álmatlan éjszakákon remélni, hogy felelet érkezik majd
 fontos helyekről. Megérkezik, mint a néma füttyszó és a hosszú

szerelvény az álomvagonnal. Kicsit később, amikor a levegő
 már langyabb, a mágnesszemek megállíthatatlanul kitágulnak
 és virágba borulnak, vérvörös orgonaszörp és más élő dolgok.
 Tisztelet, kinek-kinek: csak a csendes olvasás marad.

Könyvesbolt *(Knjigarna)*

Gallusovo nabrežje, Ljubljana
Mojca Šoštarkónak

Jó neked. Itt tél van. A félhomályban, tegnap óta ébren,
 itt vagyok, hogy újra fellapozzam a régi könyveket. Ingadozó
 felhőkarcolók, ifjúságunk írói, megkeményedett méz.
 Az ajtón nincs munkaidő, egy jelentéktelen nőtlen költő

ül a katalógus mellett, ismerem őt azokból az időkből,
 amikor még egy szólabban és hűségesen üvöltöttük
 az összegyűjtött műveket, melyeket most aprópénzért árulnak,
 megszállottan olvastuk a szent Tőkét. Na, jó: nem mindenki.

Néhányan ellenkező irányba is mentünk, a ködök és a bűnök felé,
 hazug hazaszeretet, lent szélesedő trapéz nadrágban,
 elámultak a zarándokok és a bajszos vámosok,
 amikor megmutattuk piros útleveleinket.

Jó neked, a szocializmus gyermeke voltál, egy országé, mely nincs már.
 Hiányzol. Köszönet mindenért. Nem jó, miért gondolod úgy?
 Itt tél van. Baj van a májjammal és a tornával, grimaszokat vágok a tükör
 előtt, bolondot játszom, de ami számít, azt csak te tudtad, csak te tudhatod.

Ez a vers neked szól
(*Ta pesem je za te*)

Ez a vers neked szól, ismeretlen. Akit irritál
és beteggé tesz a várakozás az örökkévalóságra.
Egész nyáron bolyongsz. És nem írsz naplót. És senki sem
olyan, mint te. Magadra vagy utalva. Munkál benned a jövő

nosztalgiája. Kellemesen átéled a menekülttáborok
és a szecessziós építészet szép díszének üzenetét.
Az énekesmadarak tollán majd felismered a fegyverek
markolattüzét. És hosszan hallatsz a magányos füttyszó.

Elégiává szilárdul. Semmit se tehetsz. Ennek így kellett
történnie. Aztán jön a kétségbeesés, morajlik bennünk. Ez van.
Kiiszol hat üveget, és nem tudod felidézni magad más
emlékezetében. Egyedül és magányosan. Végérvényesen.

Fenyvesi Ottó fordítása

Németh Gábor Dávid

konstelláció

a forma uralja a színt. a kéz,
mint mögöttes feltevérendszer
zörög elhelyezhetetlenül.

bátran mutatja még a fájó
részeit is, majdnem mindent,
hogyan elhidd, nincs titka.

plurális csend. csak a nézés.
ahogy a lépcsőn lefelé könnyes szemmel:
odafigyelve, túlságosan odafigyelve.

előre tud

előre tudta melyik jelenetnél
akar elélni. leírtam a neved.
később átsatíroztam. a papír
túloldalán még látszik. nem tudom
közelebb vagy e, vagy távolabb,
ha megnevezlek. egyre hosszabbak
lettek a mondataink. anizokrón
reggelekben éltünk.

és magamról mit mondjak?

az idő térbe fordul. nem tudok
következetesen harmadik személyben
beszélni rólad. a kifejezéstől
való szabadulás egy elgyengült
nyálkahártya: nincs miniatűr tragédia.

és magamról mit mondjak?

hosszú

a vörösmarty-szobor peremén ült,
itt még semmi.
arra gondoltam, aki egy költő szobrán ücsörög,
annak biztos hosszú távú terveik vannak.
pedig csak ült. nem tudtam, lehet
csak ülni?
mostanában egymás testi hibáit felsorolva
alszunk el.
itt már valami.

Faludi Ádám
Restimesék

Adomaátalakítón keresztültuszkolt asztali történetek

Nem kétséges, hogy a sámánra még nehéz órák várnak

Zug sámán békésen aluszik *Kibir Anyó duttyánja* mellett, amikor is arra tart az ördög tanárnak álcázva. Magyar irodalmat oktató kinézet, de nem az a fajta, akit bármikor is a hátad mögött szerettél volna tudni. Mit kell tudnunk Kibir Anyóról? Hol élsz te? A ménkű innentől bevág.

– Zsákban futás! Lepényevés! Rajta!

Zug sámán a másik oldalára fordul, aludna még. Gyereknapi szórakoztatások, vihog az ördög.

A zsákban futás egyszerű. Egy gabonászsákba beleállsz, a hónod alatt, vagy kevéssel lejjebb összemadzagolod jó szorosan a zsák száját, aztán adott jelre páros lábban ugrálva – anélkül, hogy elvágódnál egyszer is –, megpróbálsz elvergődni a célig. Nagyjából tizenöt-húsz méterre van előtted, de lehetne a ló túlsó oldalán vagy az üveghegyeknél is odébb, akkor sem lenne egyszerűbb addig eljutni. Ha többre vágysz ennél, akkor olyan tempóban ugrálsz, hogy elsőként zuhanj be ebbe a célba. A nyeremény téged illet. Hogy mi a nyeremény, azt már 1960-ban elfelejtetted. Jó, hogy ennek az ideje elmúlt. Jó, hogy már nincs mit elfelejteni.

A lepényevés már összetettebb és filozofikusabb ennél. A bizonytalanság rávehet arra, hogy elgondolkodtatónak minősítsük.

Egy kifeszített madzagról lóg egy lekvárral vastagon bekent lepény. – Gyerekek, ebbe a lepénybe egy kétforintost (1960-as vásárlóérték és érme) süttünk bele. Aki szeretne hozzájutni, a következőt kell tennie. Hátrakötött kézzel felugrik, hogy elérje a lepényt, és kiharapja belőle, amit éppen elér. Mert a kettes bárhol lehet. Nem árt igyekezni, mert ahogyan elnézem máris annyi a jelentkező, hogy nagy tülekedésre van kilátás!

És ugrálnak a fiúk hátrakötött kézzel, a képük csupa lekvár, némelyik elvágódik, a másik ráesik, a por beleragad a lekvárba. Felkelnek, és újra ugranak, harapnak. Himbálódzik a fogyatkozó, cakkosra tépett lepénydarab. Háború van, tehát mindenki veszít.

– Megvan! – rikolt fel az egyik, ujjong, aztán izgalomban lenyeli a zsákmanyt. Még megmutatni sem tudja, de majd megfullad, amíg a kettes leér.

– *Legényevés* lesz a vége – int óvatosságra a Jövendőmondó, aki ugyanabban az időpontban a népbolt felé tart a sokadalom melletti gyalogúton, hogy megvegye a napi fél baba- és fél szabadtejet. Egy fia visszaváltani

való üveg sincs a neccszatyrában. Csak úgy lógázza, és hagyja lengni maga mellett az üres szatyrrot a Galaktika erőinek engedve. Fél évszázad nem sok, annyi sem kell, és már az ingerküszöböt sem éri el a jövendölése. Valami hatásosabbal kell előállnunk. És semmi kötélhúzás, semmi király-király adj katonát!

Zug sámán felül. Nincs kedve transzba esni, csak tesz néhány kósza mozdulatot illendőségből. Ördögűzésre való mozdulatfoszlányok. A dombra is üt kettőt, de az ördög nem tágit. Ott ólálkodik a ház körül. Kikukkant a sarok takarásából és biztat mindenkit, akit lehet. Butaságokkal hozakodik elő, tömeget verbuvál, aztán egy gyalázatosan gyenge produkcióval áll elő. Áll eléjük. Nincs benne lélek. A lélek kívül van, ül a porban és majdnem hüppög.

– Vesztésnek születünk. És majdnem hüppög.

Kedves Kibir Anyó, szerinted tudja még valaki, hogy azon a tengersík rónaságon mit is jelentett a duttyán? Már úgy értem hajdanán. És hogy ki volnál te, és merre is lakozol? Oszt nézzél csak ide a hátam mögé. Látod? Ördögöd van. Nem tágit, nincs az a tömjénfüst, amelyik elrettenténé. Ronda, mi? Madarat lehetne vele fogatni örömeiben, de széttépné.

Útleíró nyelvtan

Novella avagy favella? Tarkedli avagy talkedli? A hírhedten ismeretlen író a spirituszfőzőhöz fordult. Ragaszkodott a spirituszfőzőjéhez, habár évtizedek óta nem használta. A spiritusz miatt. Meg azért is ragaszkodott hozzá, mert szerette olvasgatni esős vasárnap délutánokon a főző bronzból domborított oldalán a *Ford Fazenda Tapajos* feliratot. Ilyenkor egy elfelejtett fekete kajmánon üldögélt gondolatban.

Arara pár telepedett a mamãofára, odalent pedig egy tatu robogott a biztonságot jelentő őserdő felé, tartarugák napoztak a patak szikláin, kígyók sehol, a pumák és jaguárok elhevertek a párás melegben, csupán egy csőrnehéz tukán utánozta a repülést a pálmák felett. Az eső monoton kopogott a pálmalevél tetőn, azt hallgatta. A kunyhóban madzagon lógtak a dobozok, hogy ne férhessen hozzájuk semmiféle rágcsáló. Mert errefelé a rágcsálóknak se szeri, se száma. Pókoknak, hangyáknak, természeteknek. Rágcsálók? Van itt minden. Talán még a dobozokban is.

A függőágyban feküdt és a közelgő maláriás rohamot várta, ami meg is érkezett menetrend szerint egy *mőzgozdony* képében. Itt a láz és a hideg ráz; konokul közeledik a mőzgozdony. Hát megérkezett! Kininem! Hogy mi az a mőzgozdony? Hát lássatok csudát! Egy káprázatos szerkezet. Nyolc darab megkülönböztethető van rajta, ami zörög. Na, ettől tud haladni. De egyszer egészen biztosan szembe jön majd valami. Egy olyan nagy izé, és akkor aztán; durr. Vége is lesz az egésznek.

A hírhedten ismeretlen íróra soha nem virradt rá a nap Jaguárországban. Visszatette gyerekkorának kalandos napjait a polcra az útleírások közé.

Lecsó

a two virgins menjen közben, úgy jobban kijön az íze (a beszélgetős és nyögdécselős-sikongatós részek is!)

Mondom a váratlanul feltámadt havernak, hogy igyekezzen, mert jobb lenne menni innen. Hát ez tisztára egy spagetti western fordulat, a szokásos modul, bárhonnan közeledünk hozzá. Feltámadni egyetlen karcolás, meggörbült hajszál nélkül, gyűretlenül. Tényleg jobb lesz igyekeznünk, mielőtt még valami értő rákezedné az adófizetők pénzére esküdve, hogy eltesz bennünket láb alól. Ennél zagyvább helyzetet kívánni sem lehetne.

Fogd meg a szelet, mondom neki, de ő inkább halna meg újra, mondja, én meg mondom neki, hogy anyád, és vonszolom tovább a Halál Völgyén át keresztirányba.

Na, ott bizony elég vacakul éreztük magunkat. A Halál Völgyében. Pedig csak pecázni szerettünk volna az ősfenyők környékén. Hol a fenében lehetnek?

Már az első órában olyan meleg volt, hogy én inkább mentem volna haza. A második órában minden szőr leégett rólam. Mondom a cimborának, hogy tán inkább fordulnánk vissza. Mondja, már csak százhatvan kilométer. Hát akkor? Közben főzök egy jó lecsót. Tűz se kell hozzá, kirakom a napra a holmit, oszt kész is. De mi ennek az eszmei mondanivalója, kérdem erre én. És egyáltalán: hol volnának azok a bizonyos hozzávalók? Paprika, paradicsom, hagyma, zsír és mondjuk edény meg valami fakanálra emlékeztető? Meg egy kis víz. Hol volnánk egyáltalán?

Felesleges tanácstalankodni, szőrszálhasogatni meg végképp, válaszolja, és legyint. Ahogyan Hamburger mondja, a jó lecsó semmire nem jó. Csak ha magyar vagy. Mondom erre, hogy magyar vagyok, egy jó lecsót összerakni pillanatok műve, de nem tartozik a kedvenc ételeim közé. Én karikázok bele *háromhuzast* is. Azt az őshonos, hajlékony kolbászt műbélben, tán még emlékezel rá. Mostanában lecsókolbásznak hívják.

Volt egy Lecsó becenevű lány, akit szerettem. Vagy nem is őt, hanem a barátnőjét, ott hülyéskedtünk a szobában a szőnyegen. A Led Zeppelin első albuma akkor jelent meg, az ment egész este, rég történt. Nincs felhasználható emlékezet felidézni, nincs bizonyíték a lecsóra és Lecsóra sincs. Párlatvezetés volt. A barátnő bátyja tekerte vissza minden alkalommal a magnószalagot az elejére. *How maney more time?* Szerette volna a Fleetwood Mactól a Shake your money makert megmutatni, az a nagy-

lemez is akkor jelent meg, amelyiken ez a hengermű szerepelt, de nem engedték. Shake your money maker. Nem is kellett volna több felvételt készíteniük. Mi is visszatekerhettük volna még az időt párszor, hogy ne vigyük többre az akkorinál. Nem volt jelentőségünk. Semminek sem, de nem is volt rá szükségünk. Nem, nem. Nem volt.

Az a Halál Völgyében kotyvasztott lecsó ellenben úgy áthúz a testeden, mint egy béötvenkettes, ha jó formában van, és képes fennmaradni a levegőben. Jó, ha tudod.

Képsütemény

Ez pedig Ruzicska sámán adomája. Kockás abrosszal az igazi

Mintha látott volna már ilyet. Nem egészen ugyanilyet, de vagy pókja van az embernek, vagy ékszerteknöce, vagy vitorlášhala, vagy rákja, vagy felesleges műanyag vackai. Lehetnek látomásai, ahogyan egy rendesen legombázott sámánnak, aki önjelölt prédikátorként menekült át magából egy kartondobozba, esetleg fordítva San Francisco utcáin, igen régen. De legjobb egy vitorlášhal, vagy pók, a rák csak a bajt juttatja az eszedbe, pedig a vízben előre is gondolhatsz elsőre. – Rák, rák! – hallani *Guadalajara* egyik útszélén heverő étterme felől, de a pincér leröhögi a csillagot is az égről. Nem érti, mi a *mennydörgős mennykőt* jajong ott neki egy kopott idegen. Ilyen kivételesen szép nevű helyen. Ahol a madár se jár, ne keresd a tenger gyümölcseiből készült ételek egyikét se. Ezt a sámán mondja, mielőtt újra jönnének a gombázók. Kötelékben, vagy anélkül – mindegy. A vadászgépek ott zümmögnek a lomha repülő erődök mellett, ahogy a böngyök a rétről hazafelé tartó tehenek mellett. Legfeljebb más szándékkal, de elmaradhatatlanul. Lomha? Egek! Én haladnék ekkora sebességgel a dolgaimmal!

Ült a fapados moziban, a Kossuth utcában, szemben a *Kirendeltség* névre hallgató hivatal épületével. Ott búslakodott a mozi bejáratának üvegével átellenben a Kirendeltség, és sohasem jöhetett át a moziba. Legalább a pénztárosokat megnézni, a filmszillagászok képeire vetni egy pillantást az előcsarnokban! Nagyon szerette volna, de nem lehetett. Ettől került aztán olyan hangulatba, mintha kegyetlen fogarászok kezdenének gyülekezni a háta mögött, hogy óriás fogóikkal kihúzzák állítólagos méregfogát egy alkalmas pillanatban. Gigantikus tengeri rákok ollóiból készített acélfogók!

A Vegyiáru-bolt állt még ott a közelben, a mozit többnyire Bolhásnak hívták, őt meg többnyire feleléshez délelőttönként, amikor még mindent tudott a világról, csak a válaszokat szedték ki belőle nehezen. Olyan kicsi mozi volt, hogy a képzeletében tényleg elfért egy kartondobozban, de nem

is igen jártak ide többen a férőhelyek számánál. Itt látta a Dinnyeszüret géppisztollyal című habkönnyű gengszterest Charles Bronsonnal, a Louis de Funés összes elérhető, a Szórakozott professzort, és a Norman Wisdomokat. Csupa olyanokat, amelyek majdnem egyidősek azzal a világgal, amelyikben közös háztartásban él mostanában a bérleti jog gyanús pozíciójú határidejével. Sámán, sámán, túlteszek rajtad és rajtam! Sodorj egy ilyen mondatot, ha tudsz!

Történet közeledik! A kockás abroszát neki!

Nagydarab, igazán természetes ember látszik a vásznon az egyik olasz film elején. Ül az autóban, körötte a városi forgalmi dugó, mindenki ideges, feszült, dudál, igyekszik más sávba áthangolni magát. Komolyan megdolgoztatja a képzeletet ez a temérdek foglyul ejtett népség a filmben, mert errefelé – Bolhászon innen, Kirendeltségen túl – semmi hasonlót nem látni. Hát elképzeled, hogy létezik, elképzeled, hogy csak úgy a történet kedvéért állították elő, ahogyan egy más világban Drakuláéknak a művért.

Mozdulni sem bír az a sok színes autó, van idő megcsodálni őket, nagy a hőség, olyanok a képek, hogy az ember megtörli a homlokát a székén a sötétben. Csatahajó a hegyoldalban. Állítólag ott lakik egy fickó, de csak ritkán bukkan fel egy távoli híd körül. Talán máshol, nem fontos, ez is ott van abban a barna kartondobozban a többi kacat mellett.

Aztán az a természetes, fekete göndör hajú az olasz filmben, a dugóban és a bolhásban, és abban a banktisztviselői jelmezében nem bírja tovább. Meglazítja a nyakkendőjét, és kiszáll. Nem állítja le a motort, be sem csukja az ajtót, elindul a forgalmi dugóban gyalog. Határozottan, ahogyan a spirál a parafában, egy reményekkel telt palackban. Épp araszolna tovább a forgalom, a méltatlankodás hangjai jönnek:

– Hé, mit csinál? Meggárgyult? Agyára ment a meleg?

Átkígyózik a sávokon, elhagyja a várost, elhagyja a végleg megfeneklett rombolót, eltűnik a távolban magasodó hegy köves, cserjés oldalában, majd aztán a fák között. Lehet, hogy hasonló okból cselekedte ugyanezt, egyik elveszett barátom tizenkét év, négy hónap, és huszonöt nappal később. Egészen biztosan így történt, ez a barátom is látta a kartondoboz moziban a dugót és a reményekkel telt palackokban is hitt. Kutatta a hitét, aranyat keresett a romboló vagy csatahajó körül a saját hegyoldalában.

Vagy pókja van az embernek, vagy ékszerteknőce, vagy vitorlášhala, vagy rákja, vagy felesleges műanyag vackai. Lehetnek látomásai, ahogyan egy rendesen legombázott sámánnak, aki önjelölt prédikátorként menekült át magából egy kartondobozba, vagy visszafelé, hogy megértse, miről beszélnek, ha összeakadunk. – Nem foglalkozom látomásokkal, aranyat keresek, nincsenek látomásaim, a tiedről pedig, ha vannak egyáltalán, hogyan is szerezhetnék tudomást? Nem vagyok én sámán. Képsütemény se vagyok. Péksütemény se. Olyan szavakat használlok, mint például a tie-

idről, fiaiei, kínaijai, és így tovább. Nem szándékosan. Meglepem magam velük és a szegletem.

Kunyhót ácsolt egy fára az én egyik elveszett barátom, nem messze a várostól. Odalent a völgyben látszottak a tetők, a templom sisakja, meg a vár széles falaiban a kövek is helyenként. Mindig olyan bőrdzsekit szerettem volna, amiben akkor ült mellettem a templom lépcsőjén, amikor ezeket elmesélte. Vékony anyag, mintha újonnan is húsz év megpróbáltatásai állnának mögötte.

Ott lakott a város feletti fán, nem talált és nem keresett rá okot, hogy miért. Egyszerűen lelépett egy napon a kartondobozával. A túlélő kartondobozzal. Az erdei kínálaton élt. Bogyók, gombák, szamáca, ami épp akadt ahhoz, hogy egyszer aztán visszatérjen az emberek közé, mert elfogy az aktuális kínálat. Elfogy egy évszak. Nincs kereslet gombázótisztre. Nem borotválkozott, bár megtehetné volna, de nem. A közelben csörgedezett szűk medrében a vár felé tekergő patak, amelyiket aztán a városban megzabolázva osztotta ketté a főteret. Ennek a pataknak a vizét itta, ebben mosdott.

Egyik nap odafent a mohával tapasztott fészkeből tanulmányozta a világ teremtését és természetét, amikor megállt valaki a fája alatt. Néha jártak arra kirándulók, valóban csak néha. Első ízben történt, hogy megszólították.

– Nem zavarom?

Így kezdődött, így lett remete. Az egész környék odajárt megbámulni, ételt és italt téve a fa tövébe a fészke alá.

– Tényleg itt él? Tényleg itt él? Tényleg itt él?

Egy idő után ezt susogták a lombok is. A városi újság, a kábeltévé. Béke veletek! Rohanvást jött le a földre, hogy nyoma vesszen.

Visszamentem a városba ismeretlennek, és most nem tudni, hol vagyok. Te sem tudod. Csupán azt hiszed, mert semmire nem emlékezel a filmből, csak arra az egyetlen jelenetre az elején, ott a fapadosban.

Az utánam jövő jövőnek

Azt az átalvetős tarisznyáját neki! A folytatásban: mondatértelmezés következik. Írni pedig muszáj

Megy a gőzös^[1], megy a gőzös Kanizsára.^[2] Kanizsai, kanizsai állomásra^[3]. Elöl ül a masiniszta^[4], ki a gőzöst, ki a gőzöst igazítja^[6].

^[1] gőzös: Gőzmozdony. Vasúti közlekedéshez elsőként használt gépezet, amelyik a vagonok vontatására szolgált. Addig alkalmazták, amíg az elektromos és dízel meghajtású mozdonyok ki nem szorították gazdasá-

gosabb üzem módjuk miatt. A gőzmozdony 5%-os hatásfokkal dolgozott, ahogyan a wolframszálas izzólámpa.*

A gőzmozdonyt nem csak *George Stephenson* találta fel, hanem kolégái és kortársai egymástól függetlenül, szám szerint négyen, de végül az ő *Rocket* névre hallgató gépe bizonyult a legalkalmasabbnak a közlekedés valamint a gyártás és fejleszthetőség szempontjából. A gőzmozdony erőgépe egy gőzgép, amelynek a működtetéséhez szükséges gőzt a jármű kazánjában állítják elő. A kazán fűtéséhez szükséges tüzelőanyagot (általában kőszén) és a kazán tápvizét a mozdony a járműre épített tartályában (szertartályos gőzmozdony), valamint a mozdonyhoz kapcsolt külön szerkocsiban (szerkocsis gőzmozdony) viszi magával. A kazánban termelt gőz energiáját a gépezet gőzhengerei és mechanikus szerkezetei alakítják át forgó mozgássá. Híres gőzmozdonyunk a 424-es. Ma már felidézhetetlen egy A-ból B-be tartó, gőz- és füstzászlós mozdonycsoda, amint bóbiskoló utasaival a somogyi dombok között robog egy lassan világosodó téli hajnalon.

*wolframszálas izzólámpa: *Edison* találmánya a szénszálas izzólámpa, amelynek komoly hátrányaként róható fel a rövid élettartam. A szén-szál néhány óra használatot követően elégett, az izzó nem működött tovább. Az Egyesült Izzó nevezetű vállalat mérnökei 1903-ban kitalálták, hogy ha egy wolfram nevezetű fémmel helyettesítik a szénszálat, akkor az üzemidő sokszorosára növekszik. A wolfram angol nyelvterületen a svéd *tungsten* – nehéz kő –, német nyelvterületen pedig a *wolfram* – farkashab – néven ismert. A nyelvújítás idején a *seleny* kifejezést szánták neki, de az eredmény ismert. A legmagasabb olvadáspontú fém (~ 3500 °C), ezért indokolt az alkalmazása izzószálként. A sűrűsége azonos az arany sűrűségével, emiatt pedig aranytárgyak hamisítására kiválóan alkalmas. Pl. kívül arany, belül wolfram aranytömbök. A *lelemény* mindezek ismeretében a wolfram velejárójának is tekinthető. Az izzólámpa üzemidejét tovább növelte *Bródy Imre* találmánya, amelynek alapján az üvegbúrából kiszivattyúzott levegőt kripton gázzal helyettesítették. Ez a gáz csökkentette az izzószál párolgását. Edison csak sajnálkozni tudott volna, hogy ez a felfedezés nem gyarapította a szabadalomgyűjteményét, de 1934-ben ezt már nem tehette. Az ötszázalékos hatásfokot azonban semmi nem változtathatta meg.

[2] Kanizsa. 1960-tól így nevezett magyar település Bácskában, a Tisza jobb partján. Magyarakanizsa, Horgos és Martonos egyesítésével jött létre. Egyébként számtalan Kanizsa létezik (pl. Nagykanizsa Zala megyében, Szörénykanizsa Krassó-Szörény megyében, Törökkanizsa a Vajdaságban, továbbá Horvátországban, Szlovéniában is akadnak ehhez a névhez kapcsolható falvak és falucskák. Kideríthetetlen, hova a pokolba tart ez a vo-

nat valójában a történelmi és történelemtől mentesített Magyarországon. Próbáljunk meg arra gondolni, amire szeretnénk.

^[3] **Állomás.** A lexikon szerint a vasútállomás a vasút üzemeltetését, személy- és áruforgalom lebonyolítását lehetővé tevő épületek, építmények, vágányok, berendezések, műtárgyak elhelyezésére szolgáló egységes terület. Elfogadható meghatározás.

A vasútállomás vágányokból és állomásépületekből áll, egyszerre szolgálja a vasút üzemét, a vasút ügyfeleit (személyforgalom és áruszállítás). Az állomásokon lehet fel- és leszállni a vonatokról, árut rakodni, de itt zajlik a jegyek értékesítése, a vasúti járművek kiszolgálása is.

Legalábbis most, amikor ez a jegyzet készül. Továbbá: a vasútállomások nyitották meg először a nép előtt a nagyvilágot, hiszen a vasút tette lehetővé az olcsó távolsági utazást és áruszállítást. Fűzzük hozzá, hogy most is van nép, alkotó elemként te is annak számítasz. A vasútállomások ezért a társasági élet fontos tereivé váltak a 19. században, a települések kapujaként szolgáltak, találkozások helyszíneivé váltak, és számtalan műalkotást is megihlettek. A vasútállomások száz éven át a legfontosabb és legforgalmasabb középületek közé tartoztak, fekvésük, arculatuk ezért gyakran meghatározó a települések központjában. A száz évet csak úgy mondja az ember megszokásból. Jól hangzik.

^[4] **Masinszta.** A mozdony (lásd ^[1] gőzös) vezetője. Képes a mozdony mozgását befolyásolni, gyorsít, lassít, megáll, elindul. Figyeli a forgalomirányítást (pl. szemafor^[5]) jelzéseit és a sínpálya pillanatnyi állapotát és szakaszát. Ő vételezi a szükséges vizet a pályatest mellett – többnyire az állomások területén – elhelyezett, gőzmozdonyok tartályának feltöltéséhez rendszeresített, elforgatható, célszerűen kialakított csőkutakból. Elfuserált elefántormány szobroknak vélhette a romlatlan gyermeki képzelet. Az elefánt elásva a sínek alatt.

^[5] **Szemafor.** Mechanikus működtetésű vasúti karos jelző. Tilos és szabad jelzések adására használják.

^[6] **Igazítja.** Ez azt jelenti, hogy a mozdonyvezető a gőzmozdonyt és vele a vonatszerelvényt vezeti, mozgását felügyeli és befolyásolja.

Fodor Balázs

Kulcsos gyerek

Martin Henriknek

A rövidfolyosón ülök, a lábtörlőn,
az ajtónak döntött háttal, ahova
a nap végig besüt délután a nagy,
lépcsőházi ablakon keresztül, mint
egy úrállomáson. Klári néni, a szembe
szomszéd, mindig behív, ha előbb ér
haza, mint anyám és otthon hagytam
a kulcsom. Megetet, aztán beültet
a szobába és üdítővel kínál. A vitrin
üvege mögött a Hold szürke pora fedi
a halványan színezett fajanszokat.
Ott, a nippel mellett elült a por és
talán az úrhajómon is odaát az erkélyen,
falnak döntve. Megjön anyám, dokkol,
kiegyenlíti a nyomást. És ha a kilövés
akadálytalan, szkafanderem látván,
akár Buddhának is nevezhetsz.

Éjszakai olajmezők

Oliver Arthurnak

A test olajmezőin, éjszakánként,
förtelmes zakatolással szivattyúzzák
felszínre kétségek fossziliáit a poloskák.

Ébredés előtt fekete hangyák, mint apró kozmonauták,
cipelik el hátukon a rémálmokat, a dérkristályos
tüskékké dermedt fájdalom fűszálai között.

De műholdakként mindaddig itt keringenek, amíg,
a tömegvonzás miatt, meglepetésszerűen vissza
nem zuhannak a tudattalan homoksivatagába.

Szemvillanás

Debreczeni Imrének

Mielőtt kiégett fakunyhóként
összeroskad a csillag,

az utolsó kitekintésnél
palackpostát hajít a folyóba,

minden addiginál sugárzóbb
fényességet lökve ki magából.

Ehhez a fénycsóvához, ehhez
a szemhéjcsukódáshoz tartunk

pályák gyűrűző hullámain
fehérlő szkafandereinkben,

mint saját fény nélkül
lebegő palackok.

A víz benned,

a vas, és a lendület utáni
elcsöndesedés ugyanannak
a csillagnak a halála.

Összerendez, mint hajat
a fésű, ahogy elemenként
szétválaszt.

Oxigén és szilícium, végtagok
nélkül a nyelv rétegeiben.
Spontán. Teremtett.

A víz benned és bennem
utat keres, mint az első
aszteroidákban.

Kráterekben hűlt óceánná
az első mozzanat, egy hullám,
ami azóta is gyűrűz.

Mint egy kapásra váró
úszó körül a tó,
amiben nincsen hal.

Mérlegen

Az öreg asztronauta úszója
csillagok gyűrűjében imbolyog.

Mit sem törődik vele,
hogy a horog már üres.

Nézi, ahogy a hullámok
újra és újra megemelik,

míg maga süllyed és fordítva.
Súly nincs csak tömeg.

Űrséta

Lehelni a hideg űrbe
csak utolsót lehet.
A pára mihelyt lecsapódik
bolygót feltételez,

mint szkafanderek ködös
szemgolyóiban az
üvegtesti homály.
Szaruhártyára rajzolni

ujjal, milyen átlátszó
időhúzás. Most már világos,
hogy pályára álltunk
és befogtuk egymást.

Csillagászok

Egy fűszál sem fért volna közénk,

ahogy egymásnak vetett háttal
a végtelen űrben fürkésztünk
egy cipzárként záródó pillanatot,

amit mikor észrevettünk,
egyre jobban előredőlve,
csigolyáink szétnyíltak,

és hosszú idő után, akkor láttuk újra
a másik arcát, mikor saját tarkónkat.

Mielőtt

Az egymásba forduló napok
mégiscsak valamifajta csillag-
mozgás következményei.

Okok híján, önmagán keresztül-
gördülve egy egész akarat, telve
mindazzal, mi szilárdan lerakódik,

mígnem az ember asztronautaként
elhagyni kényszerül a bolygót
mielőtt megtalálná hová is.

Idelent valami

nyomon követhetőség
gyűri az embert,

nevén nevezhetőség
szégyelli magát,

és álom mondja, hogy
órák óta ébren van.

Szirmai Péter

Mesterem barátja

Az idősek otthona, ahol Mesterem lakik, a város határánál, a Duna-parton található. Kétórás buszút vezet oda. Néha hiába megyek: alszik, vagy egyszerűen csak jelzi, hogy nem fogad. „Olvasnom kell”, mondja néha, ilyenkor Mesterem barátjával beszélgethetek. A férfi nyolcvan körüli, egyidős Mesteremmel, általában az apartmanja előtt ül, mellette kopott fotel, üresen: ez mindig engem vár. Ezt először furcsállottam, de hát a lakók örülnek, ha valaki kintről érkezik, ha valaki hoz némi hírt. Ha leülök a fotelbe, hosszú percekig csendben meredünk magunk elé, csak a cigaretta sercegése hallatszik, mikor a szájához emeli és megszívja a dekket. Aztán néha, váratlanul, megtöri a hallgatást: mondatai hosszú percekig uralkodnak csendemen.

– Az az idióta – egy épp távozó, idős férfire bökött –, az előbb azt állította, hogy Budán van Közép-Európa legszebb Duna-partja. Elmondom neked, milyen nálunk a Duna-part, mondta élesen.

Láttam, nem lehet leállítani. Barna szemei véres lében úsztak.

– Több lejáró van a partra – hadarta –, én a benzinkútnál lévő használok. Jobbra tenispálya, luxushotel, balra vállalati üdülő; az üdülő mellett üres telek, szakadt drótkerítésen igénytelen tábla, kulturális központ felirattal. A drótkerítés a telek felétől graffitivel összefirkált téglakerítésben folytatódik a telek végéig, ahol egy düledező csónakház áll. Lapos tetején a szigetelés megsérült, több helyen fák nőttek ki a homokos bitumenből. A sétányra néző ajtókat beszögelték, de az évtizedes eső hatására megvetemedtek, kívülről is látni az egymás fölé pakolt kajakok végét. A drótkerítés több helyen kiszakadt, a lyukakon kutyák, hajléktalanok akadálytalanul ki-be járhatnak.

Remegő kézzel nyúlt az asztalon heverő cigarettásdoboz felé, idegesen kiveregetett egy szálat, a szájába illesztette, és rágyújtott.

– A sétány és a part között nyárfaerdő mered az égre. A fák iszaptól mocskosak, gyengébb ágaikat letörte a vihar és a hóteher. A folyóig elvezető sólya töredezett betondarabjai szanaszét hevernek a fák között. Az elrohadt avarban sörösdobozok, üdítőpalackok, papírzacskók világitanak. A sétányon, ami hivatalosan kerékpárút, babakocsis családok sétálnak a gyereket és a vizet nézve, közöttük, mellettük kerékpárosok száguldanak el ezerrel. Az anyázás, egymás kioktatása folyamatos.

Mélyet szippantott a cigarettából, és az ég felé fújta füstöt.

– Nyáron a fák zöldje eltakarja az erdő gondozatlanságát: a letört ágakat, a rothadó fatörzseket és az eldobált szemetet. Egyik tavasszal új só-

lyát kezdtek építeni, de abbahagyták. Félig kész utak vezetnek a semmi-be. Az igénytelenség őrzi a primitívség romjait. A csónakháztól balra, a földkupacok között háromszintes lakóház. A lakók láthatóan tehetősek, érdeklődési körük önmagukra korlátozódik. Júniusban a céges üdülő megtelik, esténként tűz pattog, zeneszó vág a csendbe, körítve a részegség feloldotta gátlástalanság hangjaival.

Keze a szakadt fotel karfáján; a cigaretta füstje hajlékonyan szállt az ég felé. Mélyen a szemembe vájta tekintetét.

– Egyik este hallottam, még a Dunában is megfürödtek. Ha tudnák, hogy fölöttük úgy kétszáz méternyire ömlik a folyóba a kétszáz ezres lélekszámú lakótelep szennyvize...

Kurtán fölnevetett.

– A parton horgászok, forróváltásban. A bokrokban sikoltozó párok, üzekező kutyák.

Szívott egyet a cigarettából.

– Ősszel egyre komorabbá válik a táj. Az eső végtelennek tetsző napokon át veri a part menti sétányt, s az erdősáv évtizedek óta rothadó aljnövényzetét. Ilyenkor a csónakház több helyen beázik, a víz a kenukra, kajakokra csöpög. Az üdülő kiürül, a ház lakói is beljebb húzódnak. A parton megjelennek a kóbor kutyák. Látványra inkább sakálnak mondanám őket. Eldobott ételmaradékok után kutatnak. Orrfacsaró szaguk betölti a partot. Nappal is hallani csaholásukat, de ekkor ritkán mutatkoznak. Inkább este aktivizálódnak. Az erdő merő sártenger, a sétányon a kutyák sáros nyomai látszanak.

Gyors mozdulattal leverte a hamut a fotel mellé, a földre.

– A tél beköszöntével egyre hosszabb időszakokon át esik az eső, havazáshoz már évek óta túl meleg van, a vékony cseppek csendesen áztatják a csónakház tetejét, a sétányt és a fákat. A folyó feljebb húzódik, de ilyenkor még ritkán önti el a sétányt. A kutyák, a táj fokozódó elhagyatottsága miatt, egyre magabiztosabbak. Áttörik a drótkerítést, elfoglalják az üres területeket. Ilyenkor nem tanácsos egyedül kísértálni a partra, a gyereket egyedül elengedni. Télen a sintérek részéről csak látszatintézkedések történnek: kijönnek, megállapítják a tűrhető állapotot, és távoznak, aztán tavasszal eltakarítják a kutyákat, a közterület-felügyelők rendezik a part menti szakaszt, jön a nyár, az ős, és utána megint kezdődik előlről minden: megjelennek a kóbor kutyák, hogy riogassanak, hogy igyanak a dögök véréből.

Utolsót szippantott a cigarettából, előredőlt és az asztalon heverő hamutálban apró galacsinná gyúrta a csikket.

Mesteremhez még egyszer bekopogtam, de kiszólt, hogy ne zavarjam: egyszer már mondta: ma nem fogad.

Mesterem az irodalom

Mesteremet két napja látogattam meg az idősek otthonában. Testét kikezdte az idő, de a tudata kristálytisza, a természete sziklakemény maradt. Már két hete el akartam menni hozzá, de háromszor elutasított, csak a negyedik időpontban fogadott. Nem örült nekem, utálja, ha megbolygatják magányát, és, személy szerint, utálja „hülye, ostoba” történeteimet, amiket elmesélek „kisszerű, félrecsúszott” életemről. Mivel ezt tudom, inkább hagyom őt beszélni.

– Láttam, publikálni kezdte – sutogta, de ez nekem kiabálásnak hatott.

A megsüllyedt, betonlapokkal burkolt, fűvel felvert teraszon, két rozszant műanyag széken ültünk le. Előtte egy csésze kávé, amit nemrég főztem. Beleittam a magaméba, hogy kedvet csináljak neki, de nem ivott. Engem figyelt, ahogy a kávé kortyolom.

– Láttam pár folyóiratban a nevedet.

Gúnyosan méregetett hideg, szürke szemével. Cigaretta és gyufát vett elő, noha az orvos megtiltotta neki a dohányzást, és lassú akkurátussággal rágyújtott. Aztán folytatta.

– A legrosszabb utat választottad. A publikálásban van valami beteges, valami exhibicionista vonás, ami nem szimpatikus. Ellenben, a publikálás elhagyása, az asztalfióknak írás, a fejen írás: egy lehetséges fejlődési út számodra. A publikálás épp olyan nevetséges és gúzsba kötő, mint amilyen tiszteletreméltó és felszabadító a publikálás elhagyása. Az asztalfióknak írva, tapasztalatból tudom, egy-kéthavonta, fejen írva, naponta semmisíted meg a firkálmányaidat. Firkálmánynak mondom őket, mert amit korunkban írnak, azt csak firkálmánynak lehet nevezni, és ebben én sem vagyok kivétel. Minél többet olvastam, annál biztosabb voltam benne: sem én, sem más, már nem tud új dolgot bevinni az irodalomba.

Röviden elmosolyodott.

– Amikor erre rájöttem, elhagytam a novellairást, sőt a papírt is elfelejtettem, és már csak fejen írtam, főleg tárcákat vagy esszéket a kedvenceimről: Kleistről, Robert Walserről, Kafkáról és így tovább. Meggyőződésem, hogy ma már csak fejen érdemes írni, és kizárólag esszét.

Kezét továbbra is a műanyag szék karfáján tartotta. A cigaretta füstje vékony csíkban szállt az ég felé.

– Persze kinek is írni?

Széttárta a kezét.

– Régen, ha buszon, ha villamoson utaztam, és belehallgattam egy beszélgetésbe, nagyjából kész is volt egy novella. Egész életeket vázoltak

fel tíz percben. Ma viszont, egyszerűen kiver a víz, ha belehallgatok egy beszélgetésbe. Mint minden, ez is elkorcsosult. Tönkrement a beszélgetés kultúrája. Egymás szavába vágunk, nem várják meg, míg a másik elmondja a véleményét.

Cigaretta tartó kezével szimbolikusan megfenyegetett.

– A publikálás ostobaság, ami viszont nemcsak ostobaság, de elfogadhatatlan: a nyilvános szereplés. Különösen a saját művek felolvasása megy túl minden határon.

Leverte a hamut, és két gyorsat szippantott a cigarettából.

– Régen, egy ideig, én is kapcsolatban voltam egy szerkesztővel. Most nem mondom a nevét, mert ismert író, sőt: ma már a magyar irodalom halhatatlan alakja. Nemzeti intézmény. Éjszakákat vitatkoztunk át a saját művek szerző általi interpretálásának szükségességéről. Azt állította, hogy nincs párja az írói felolvasásnak, mikor a hangerő megfelelő, a hangsúlyok jó helyre kerülnek és így tovább. Én azt mondtam, hogy az író felolvasáskor olyan, mint a hívó a gyóntatószékben: nemcsak kiszolgáltatott, de nevetséges is. Az autentikusságot állítottuk szembe a nevetségességgel, az intimitást az álságossággal, szerinte az írói előadás annyira autentikus, mint amennyire szerintem beteges, és szerinte annyira intim, mint amennyire szerintem nevetséges. Vitánk, ahogy minden vita, meddő küzdelem volt, a kérdést megoldatlanul engedték el, azóta nem találkozunk, és nem is érzünk vágyat a találkozásra.

Elyomta a csikket a hamutálban.

Mesterem az órájára pillantott, és mondta, ha nem sietek, lekésem a vonatot. Mindketten tudtuk, még van elegendő időm a vonat indulásáig, de így adta tudtomra, hogy megelégette a beszélgetést. Sietve távoztam.

Vass Tibor

Fantomaszmann üdvözlégye

Az El, Kondor, pláza idejében

Aranyér, azt mondják, az úri betegség,
hát aranyeres kutyákat grafitkázok,
hogy úri beteg legyek,
aranyeret kevesen látnak és főleg keveset rajzolnak,
s vigyázok,
bárhol is van az úri betegség hazája,
bármely ég néz is le rája,
küzdő kondorunknak új nemzedéke mind itt haladjon velünk.

A ceruzáim, azokra vigyázok túl
nyomórészt,
a grafitkáimra. Grafitkáinnak értem sokáig,
azt tudom illeszteni a bábeli zűrzavarhoz,
ami köztük támad,
mert támad zűr,
támad zavar,
aranyeres kutyák, bábbeli figurák tettetik magukat velem
hóttan hóttanak az orosz hittanórákon,
padtársak zsáner- és tagköztársaságok címerképei égnek retintámba,
szövetséges köztársaságok zűrzavarát képzi le
a vérekes ceruzarend.

Földön, égen zeng az új dal az Ifjúság utcában,
nagyanyám azt mondja,
már megint láb alatt a kondorkáid, ha rálép egy halom grafitkámra,
én a ceruzáim rendjében eligazodom, elhamismásolódom
benne mindmáig, elérsz, marionet@varazslo.hu,
hozzámférsz, jelszavam cececepe68beke,

ennyi karakterből nem is állhat egy jelszó, de nekem állhat,
népem aranyerét hordom,
úri dogrováson vagyok, közepes biztonságú,
s nincs oly erő, mely legyőzné, ki a nép-érért küzd.

A ceruzáim titkait úgysem ismered,
melyiket mivel min koptatom a hüvelykujj hosszára,
melyikre milyen légy száll, izgágájuk hogy alakul,
melyikük min ül el
hosszan inkább mozdulatlanul. Miért van ceruzából tizenkét kiló,
miért iszunk és miből annyit, ma miért úgy méregetnénk:
fehérek közt egy euró pia.

Van tíz kopekért kvász, van húszért.
A húszas nem a duplája a tízesnek,
másfélszer annyi. Szóval jobban jár a nép, többszörösen,
ha húszért iszik a Szovjetunióban,
kvász a lovászlánynak,
többször húszért, attól már szédelegni lehet
és pisilni kvászszerű pisit bele a Volgába,
állva pisil a lány,
így grafitkázom meg, állva pisilve,

nem én pisilek állva,
állva grafitkázom azt, aki ismeri hozzám a jelszót,
mert az övé is ugyanaz,
mert egy jelszónk, a béke,
harcba boldog jövőért megyünk,
egy nagy cél érdekében tör előre ifjú segg-erünk.

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság utca,
milliónyi aranyér dobogja ritmusát,
kondorkáim, az igazat grafikáljátok,
ne azt, ami kallódik,
repedjete szét,
lűktessetek,
legyetek útban, kezdjétek el a mesét szépen,
ahogy a csillag megy az égen, úgy vérekes.

Székelyhidi Zsolt

Kékfehér

Te erődöt tengernek
tartó sziklatömb,
szoknyád rakott
fehér faluszövet! Érkezünk!
Robogunk le
az utcáknak is kevés
sikátorokban: kavicslehajtók,
kőhajlók, lépcsősarok.
A motor nem akad
be, jól döcögünk, cikkcakkban,
mint tú Lindosz korcán.
Egyre több nép és szamár,
körkörös turistatünet
a bazárlégkondik hűvösében.
Majdnem ott vagyunk, ó, de
Lindosz ölég eltömít
minden hajtást a bambula tömeg.
Ezer főt maga alá gyűró
fehér szoknyakorcokon
átszuszakolunk robogót és
emberidegen magunkat.

A szoba csendes, két fordulóra
fekszik a csapástól.
Lindoszi gyerekgyűlés a lépcsőnkön,
a fotó tiszta arcukról villan el.
Hűvös zuhany, mint a bazársor.
Felkészülünk.
Kit riaszt tízezer ideiglenes hódító,
sasszézunk, bátran beveszünk
ismét a falak közé. Nézd:
élénk fehér és kék, ahogy a képeken,
fotóréális szamarakat hajtó férfiak
műznek. Menj, jelentheti a hang,
nem tudjuk utánozni.

Lindosz kiürül négy órakor.
Elvarrják a turisták lógó szálait,
viszik a festett kavicsokat, a számársobrokat
és pár képet magukról egy-egy ideális sarkon
vagy szappanbazárban, kettőt a körtéren,
tengerrel a háttérben, de az nem látszik,
csak ők és a fogaik.

A város végre értékel, megmutat
néhány tetőteraszt. A falak közül elő-előtűnő
fellegvár, tenger egy leszelfizhetetlen helyen,
sziklák egy kőfokról, a templom felé
hajló leandervirágokat a fókusz se fogja.

Te mögöttem, a kép fölött ég, kék
alatt fehér. Turisták vagyunk mi is,
bólintunk Lindosznak, a kőkorcok
forró illatába nedves számárszag vegyül.

Koccintunk Hermész tetőteraszán,
egy fehér-vörös macska elfigyel.
Kedvünk van Lindoszt magunkra ölteni,
koccintunk, a hang elszalad, de a sziklafürtök
vissza-visszaverik. Berúgunk két deci bortól.

Kollár Dávid

Ponyva

Dübörög a sherman és lankad az éj
Hídverő rockerek szittyán bemérnek
Halni kellene, de inkább lelépek,
ha ponyvával kezében hallgat a mély

Pikkelyes homályba ritkul a ritmus
Szélütés vágja gerincre a tájat
S míg vénülő nimfák bölcsen kívárnak,
a herétlen kéjben feltámad Eastwood

Nyugatnak vágat, kiköpi a strófát,
gebednek rá a tetten ért szavak
Míg nimbusza alatt lötyög a lóhát

Ő – salétromfénybe foszló alak –
két spleent bedob, feltámaszt egy rózsát
Elgörbül a tér, míg az idő halad

Aranypart

$$d = \sqrt{(b_1 - a_1)^2 + (b_2 - a_2)^2}$$

(Két pont távolsága)

Euklidészi síkokról álmodsz
Lopott elv szerint heversz a parton,
míg kelyhéből kilöttyen az alkony
Akárcsak Platón, bírod a pátoszt

Eszedbe jut nagyapád kék szeme,
a tér ladikja az idő vizén
ringatja új mítoszáat, s mint szirén-
ének zsibbaszt az olcsó gépzene

A felszínen szocreál indián
vágat Szkülla és Kharübdisz között
A kalkulus túl Aritmetikán,

megbabonáz: a távolság örök
Mint újjörög balkáni Mohikán
Húzd meg végre a legelső köröd!

Noir

„Túl jól fest holtan”
Tandori Dezső

Ahogy Neo a noirban puhítja
testét s a nőket, magára ismer:
Átlagos alak, különös „nigger”
lába közt enyhén dagad a líra

Lehetne szebben is festő hulla
Döggút dumáját bírja a néző,
kietlen kaland, születni késő
Elkenődik egy foszló árny rúzs

A kiberpunk álmatag szemében
megcsillan az amatőr túlvilág
Hiába mocskolják hófehéren

platinaszőke luxus Dáliák
Csípőből lő Szaturnusz jegyében
A felszálló füstben vér s ködvirág

Camera Obscura

Gettókeményre szívott Szándokán,
ki ha verset ír is, macho marad
Áthajózik a killer ég alatt
Az utcanővé feslett mű fokán

Nincs se kérdés, se játszi arcmodor
A film hőse mint szapult entitás
Baglyát bűvölve tölti alkonyát,
majd felpörög, ha véget ér a sor
A nyelv díványán szerepet remél,
hisz síkképernyős petting a líra,
mely a kelléktár mélyéről mesél

Hol ritmizál s kiszámol a díva,
míg a költő mint poszt-Bogart henyél,
a kocsmapulton: bourbon és mirha

Szilveszteri capricco

A golyó vas ízét nem feledhetem
Rám hűl az éj és elindul az utca
Betévedt arcok hígulnak a klubba
s metahús csajszi lökik a tereken

Jack Beauregardok szédítik a diszkót
Nemtelen yuppik lőnek a homályba
S Pszükhé a pultnál mintha arra várna,
hogy BÉPÉ cityben nyomjuk a Friszkót

Nagyanyám pléhpofa dj-ként játszik
Fölöttünk éppen megnyílik a mennybolt
– Gyerünk nagymuter mixelj egy titánit! –

Olyan idő jön amilyen még nem volt
Nekem már nyóc', hogy ez vagy az a másik
csak long live halálíg, szóljon a Les Paul

Tájkép

*„Patkánytej izzik pasztell délután”
Nemes Z. Mórió*

Míg én valami maníros
dumával traktálok X. Y.-t,
a kakas fixbe kurblizza
a négyütemű hajnalt
Jól fésült hettiták robognak
a bóbitás földeken,
hogy szépre füttyüljék
a nagyvárosi nőket
Bevallom lenyűgöz
ez a kissé didaktikus kép,
még a berregő égbolt is
összeér fölöttünk
S X. Y. szemében már ott lapul
az elkerülhetetlen happy end

Beckett-parafrázis

Boginak

Magába zárod az időt
mint egy könyvet
Jól tudod te is, a szavak
nem felejtnek

Üvegként töröd át
a jelentés napsütötte síkjait
Szótlanul, a rád zárt
szótagok között

Let's Rock

*„The mighty arms of Atlas,
Hold the heavens from the earth”
Led Zeppelin*

X. Y. lelkében a logosz gyakran
geometriai formákat ölt
Kiszámításukkal azonban
nem fáradnék ($b^2 = a \times (a - b)$)
a képlet tetszés szerint behelyettesíthető)

Elég annyi, hogy az *örökmáriák*
és *-józsefek* mind csodájára járnak
a „Napsütötte Sáv”-ban
(Mármint a lokálban, a Práter utca sarkán)
Mértani pontosságú lelki élete
ott ér el minket s az Achilles last stand
ritmusára száll ránk

Eposzi és kihívó gitárjátéka
eltartja a mennyboltot a földtől

Az ifjú Dezső egynyári szerelme:

*„...minden megértés félreértés,
a félre megértése nélkül”
Niklas Luhmann*

e4 e5
Vh5* Hc6
Fc4 Hf6
Vxf7#

*Az időzítés fontos, korai még a vezért megtámadni

Triceps
100 felejthetetlen
Beszt of Bakelit

Vége valami évnek, vége a jó kedvemnek. Számot kell adni, legyen: 100. Száz lehetetlen műalkotás, felejthetetlen rock, bakeliten. Ameddig a lemezjátszó, magnó, CD-player, You Tube le nem áll.

Laibach Kunst, 1987

LAIBACH: OPUS DEI

Mute, 1987 (58:59 perc, 11 szám)

Leben Heißt Leben [Opus-feldolgozás], *Geburt Einer Nation* [Queen-fd.], *Leben – Tod, F.I.A.T.*, *Opus Dei* [Opus-fd.], *Trans-National*, *How the West Was Won*, *The Great Seal*, *Herz-Felde*, *Jägerspiel*, *Koža*.

1987. február 14.: Laibach-koncert Szabadkán, a Városi Színház patinás-romos dísztermében, három nappal a Szlovéniában három éve illegális banda nagy ljubljana-i visszatérése előtt. Feszült tömeg, bemelegítőnek Wagner-operák szólnak. Azután vadászkürtök és menetelő dobok, emlékszem, a buggyos bőrnadrágos és meztelen felsőtestű dobos egyszerűen verte a dobot. Még minden jó, *Isten Műve* és a német márka árfolyama, csak a közérzet, azzal van valami gáz. Utána senki nem vidám – a polgárháború előérzete önti el az emberszagú, hamis barokk, szocialista karám közönségét.

Az ipusztriális rock egyetlen világhírű keleti együttese 1980-ban alakul Trbovljében, egy szlovén bányászvárosban. 1984-ben, az Irwin festőcsoporttal és a Sester Scipion Nasice színházi társulattal elindítják a Neue Slowenische Kunst (Új Szlovén Művészet) mozgalmat, amely a totalitárius rendszerek (fasizmus, kommunizmus) tömegművészeti, propagand-

disztikus jellegének kiaknázásával az avantgárd és a posztmodern eszmék szintézisére törekszik. „A politika a népszerű kultúra legmagasabb foka, és mi, akik a korszerű európai pop kultúra megteremtői vagyunk, politikusoknak valljuk magunkat.” (NSK, 1987) A teljes anonimitásba burkolódzó csapat (csak Milan Fras énekes neve ismert) számára a főleg német és angol ismertség után az *Opus Dei* LP hozza meg az áttörést a világhír felé. Zenéjüket a nyugati kritikusok „drámai”, „nihilista”, „feszült”, „nyugtalanító”, „ironikus”, „zord” jelzőkkel illetik, a „megaaréna rock’n’roll” és „náci látványosság” közé helyezve őket. A lemezborítón ezüst alapon fekete mellkép: halotti tógába burkolódzó, összekulcsolt kezű férfié, aki szembogár nélküli, kortalan-világtalan szemével a közeljövőbe néz.

Lou Reed (Fotó: Timothy Greenfield-Sanders, 1998)

LOU REED: TRANSFORMER

RCA, 1972 (36:40 perc, 11 szám)

Vicious, Andy's Chest, Perfect Day, Hangin' Round, Walk on the Wild Side, Make Up, Satellite of Love, Wagon Whell, New York Telephone Conversation, I'm So Free, Goodnight Ladies.

1989. február 15.: Velvet Underground, Lou Reed és Nico számokat hallgatunk a *La Bohème* kávézóban, hajnali fél négy körül, Szabadkán. Andyról és a pop artról filozofálunk, elvagyódunk Amerika, az arany és „Amerika legszebb asszonya” után. Már csak ketten maradtunk, bebetonozva a bárszéken, a hetedik-nyolcadik ír kávé után. Beszélgetőpartnerem öreg hippy, Indiát járt, békés fantaszta, nagyujjni vastagságú dzsointot csavar. Harmadiknak a gyűrött arcú szerb pincér is beszáll. *Ti hova mentek?* – kérdezi. *Én Budapestre, bioboltot nyitok* – válaszolja a társam. *Én itt maradok* – mondom. *Megbolondultál* – néz rám hitetlenül. *És te?* – *Én Svédországba, a nagybátyámhoz.* Hallgatunk, szívunk. Éppen a *Walk on the Wild Side* szól.

Az *Átalakító* az első szóló év második albuma. Jóval energikusabb, mint a debütáló, rajta Reed egyetlen TOP 20 slágerével. A *Bársonyos Alvilág* dekadenciája és szexuális aberráltsága után egy kis *Séta* odafönn, *a vad oldalon*. David Bowie és jobbkeze, Mick Ronson olyan spéci hangzást keverték ki Reednek, aminek semmi köze sem volt az uralkodó glamrock szónikus robbanásához és színpadias bombasztikusságához, de kényelmes pódiumot biztosított különcségeinek, és sztárrá tette őt. New York-i őspunk, a későbbi trashzenék agyatlan erőszakossága nélkül. Cinikus, szarkasztikus, drogos, színpadias, távolodó, szellemes, provokatív, keserűdes, humoros, vagány. A nagyvárosi utcák kíméletlen bölcsessége jelenik meg dalaiban, a nem sokat álmodozó, nem sokat teketóriázó flaszterjáróké. Szólni a „határokon túli” világról, érzékletes és tiszteletteljes módon, a hard rock, a csiszolt pop és a rekedt líra eszközeivel. És a címek, nagyon szigorúak: *Gonosz, Tökéletes nap, A szerelem szatelitje, Én olyan szabad vagyok, Jó éjszakát hölgyek...* Az LP tetőlapján Lou mellképe, feketébe süttött virágos ingben, a feje felett keskeny szelet citromsárga éggel: énekel, a szemei korommal kihúzva, kiégve, mint a 60-as villanykörte.

Dead Can Dance, 1987

DEAD CAN DANCE: WITHIN THE REALM OF DYING SUN

4AD, 1987 (38:43 perc, 8 szám)

Anywhere Out of the World, Windfall, In the Wake of Adversity, Xavier, Dawn of the Iconoclast, Cantara, Summoning of the Music, Persephone.

1992. február 16.: üres a lakás, csontra kirámoltuk, csak egy szivacságy maradt benne, meg a magnóm. Szabadka, tél, utoljára. Erzsi külföldön, a bútorok elajándékozva, a könyvek anyám pincéjében, évekre bedobozolva. Nappal alszom, éjjel virrasztok: több mint egy hónapja nem voltam kinn az utcán. Kemény zenéket hallgatok, halkán. Galás, Bauhaus, DCD, nagyon halkán. Mindenki alszik, de az ördög nem, már kétszer keresett

a katonai milícia. Hamarosan elhagyom ezt az országot, lepénzelek egy vámost, és eltűnök Romániában. De most zenéket hallgatok: és *a halottak tudnak táncolni*.

Ausztrálok, 1982-től Londonban. Lisa Gerrard énekel, Brendan Perry gitározik. Alternatív rockot játszanak, Eno, Tangerine Dream és gregorián ének gyökerekkel. Az európai népzene (különösen a középkori és reneszánsz muzsikát) egyesítik az ambientális poppal és virágzó world-beattal. *A haldokló nap birodalmában* a harmadik lemez, a filozofikus *Spleen and Ideal* és a fantasztikus *Serpent's Egg* között. Az elveszett/elvesztett szépség, harmónia és gyönyör zenéje ez, az idill danse macabre-a. A szomorúság szonátája: kifinomult, stílusos és katartikus. Merengő és szenvedélyes, izgató és fagyos. Nagyon teátrális, nagyon éjszakai. Akárha *nocturne* szerenádöt hallanánk, egy *noctuarium*, az éj állatait természetes környezetükben megmutató, leleplező üvegketrec fölött. A duó félelmetesen gyönyörűséges játékát kiemelik, a hangzást még elegánsabbá és erőteljesebbé teszik a vendégzenészek (a vonósnégyes és kürt, a fafúvósok és ütősök). Például a *Cantara*, amelynek impresszív, súlyos dobokkal csontozott testén elfér, egymásba szövődve a cigánytánc, a klasszikus komolyzene és az arab tradicionális muzsika örvénylő anyaga. A lemezborítón sűrű kőkrípta mives ablakrácsába *kívülről* kapaszkodó, vakító fehér gyolcsba öltöztetett szellemalak, vár.

A bakelitgyűjtő

100

1 – egy másik ember életét élni

Sex Pistols: *Never Mind the Bollocks Here's the Sex Pistols* (EMI, 1977)

2 – egy másik ember álmait álmodni

The Beatles: *Abbey Road* (EMI, 1969)

3 – sosem halni meg

Vágtázó Halottkémek: *A Halál móresre tanítása* (Sonic Boom, 1988)

4 – együtt lenni minden emberrel, ha csak egy másodpercre is

U2: *Achtung Baby!* (Universal, 1991)

5 – leírni mindannyiuk nevét

Radiohead: *OK Computer* (EMI, 1997)

6 – egyszerre több helyen lenni

The Rolling Stones: *Sticky Fingers* (Rolling Stones, 1971)

7 – eldönteni, mit álmodunk

A. E. Bizottság: *Kalandra fel!* (Hungaroton-Start, 1983)

8 – elmondani a világ összes történetét

Emerson, Lake & Palmer: *Tarkus* (Island, 1971)

9 – teljes mértékben irányítani valaki mást

Led Zeppelin: *IV* (Atlantic/Warner, 1971)

10 – feltámadni, ha csak részben is

The Beatles: *Revolver* (EMI, 1966)

11 – többször meghalni

Joy Division: *Closer* (Factory/Warner, 1979)

12 – több életet élni

Test Department: *Gododdin* (Ministry of Power, 1989)

13 – tudni minden repülőjáratról, az indulás és az érkezés helyéről

Pink Floyd: *Dark Side of the Moon* (EMI, 1973)

14 – egy másik test helyét elfoglalni

R. E. M.: *Automatic for the People* (Warner, 1992)

- 15 – megosztani másokkal egy hallucinációt
Frank Zappa: *Joe's Garage* (Zappa Records, 1979)
- 16 – újraélni saját gyermekkorunk
The Smiths: *Queen Is Dead* (Rough Trade/Warner, 1986)
- 17 – kizárni egy színt az érzékelésből
The Who: *Who's Next* (Polydor/Universal, 1971)
- 18 – új színt tenni érzékelhetővé
Jimi Hendrix: *Are You Experienced?* (Track Record, 1967)
- 19 – megtalálni hasonmásunk, és együtt élni vele
The Cure: *Kiss Me, Kiss Me, Kiss Me* (Universal, 1987)
- 20 – utazni az időben
David Bowie: *Heroes* (RCA, 1977)
- 21 – úgy fiatalodni, hogy visszalépünk az időben
The Cult: *Sonic Temple* (EMI, 1989)
- 22 – csak a saját testünk keltette hangokat hallani
Talking Heads: *Stop Making Sense* (Sire/Warner, 1984)
- 23 – szó szerint egyedül lenni az egész világon
The Clash: *London Calling* (CBS, 1979)
- 24 – felcserélni a nemeket
Sonic Youth: *Confusion is Sex* (Neutral, 1983)
- 25 – ugyanazt a jelenetet ismételtetni, miközben a közönség megöregszik és meghal
Red Hot Chili Peppers: *Blood Sex Sugar Magik* (Warner, 1991)
- 26 – korlátozni a kérdések és válaszok számát
Portishead: *Dummy* (Universal, 1994)
- 27 – repülni, vagy nagyon gyorsan mozogni
Jefferson Airplane: *Surrealistic Pillow* (RCA, 1967)
- 28 – tudni az igazságot
Európa Kiadó: *Popzene* (Hungaroton, 1987)

- 29 – örökké a föld alatt élni
Marianne Faithfull: *Strange Weather* (Island, 1987)
- 30 – pontosan tudni, hogy hányszor sírt valaki
Prodigy: *Music for the Jilted Generation* (XL Recordings, 1994)
- 31 – befejezni valaki befejezetlen életművét
Bob Marley and the Wailers: *Exodus* (Island/Universal, 1977)
- 32 – színlelni minden érzést
AC/DC: *Back to Black* (Atlantic, 1980)
- 33 – elfelejteni mindent
Bauhaus: *In the Flat Field* (4AD, 1980)
- 34 – emlékezni mindenre
Queens of the Stone Age: *Songs for the Death* (Universal, 2002)
- 35 – életet adni az életteleneknek
The Residents: *Commercial Album* (Ralph Records, 1980)
- 36 – felgyorsítani az időt, ha úgy tartja kedvünk
Klaus Nomi: *Simple Man* (RCA, 1982)
- 37 – a jövőbe látni
Pink Floyd: *The Wall* (EMI, 1979)
- 38 – gondolatot olvasni
Massive Attack: *Protection* (EMI, 1994)
- 39 – meg nem történtté tenni eseményeket
Kraftwerk: *Man Machine* (Machine/EMI, 1978)
- 40 – megakadályozni események megtörténését
Metallica: *Metallica* (Vertigo/Universal 1991)
- 41 – megsokszorozni a nap fényét
Nick Cave: *Let Love In* (Mute, 1994)
- 42 – elraktározni egy lehetetet
The Chemical Brothers: *Dig Your Own Hole* (Virgin, 1997)

- 43 – összehangolni minden órát
Velvet Underground: *Velvet Underground* (Universal, 1967)
- 44 – mindenki szeretetét bírni
U2: *The Joshua's Tree* (Universal, 1987)
- 45 – betölteni egy szakadékot
Cseh Tamás: *Levél nővéremnek* (Hungaroton, 1977)
- 46 – minden könyvet tükörképével helyettesíteni
Beastie Boys: *Ill Communication* (Capitol/Grand Royal, 1994)
- 47 – ugyanazt a szöveget helyezni el minden könyvben
Einstürzende Neubauten: *Halber Mensch* (Some Bizzare, 1985)
- 48 – ott lenni a világ végénél
Black Sabbath: *Paranoid* (Vertigo, 1970)
- 49 – kihagyni egy napot
Michael Jackson: *Thriller* (Epic, 1982)
- 50 – megváltoztatni egy nagyváros nevét
The Police: *Synchronicity* (A&M, 1983)
- 51 – megváltoztatni összes lakója nevét
Coldplay: *A Rush of Blood to the Head* (EMI, 2002)
- 52 – aranyat izzadni
Laibach: *Opus Dei* (Mute, 1987)
- 53 – gondolkodni képes automatákat alkotni
Dead Can Dance: *Within the Realm of Dying Sun* (4AD, 1987)
- 54 – látni mindent
Blur: *Parklife* (Food, 1994)
- 55 – ott lenni a világ keletkezésénél
LGT: *Loksi* (Hungaroton, 1980)
- 56 – megérinteni az időt
Bruce Springsteen: *Born in the U.S.A.* (Columbia, 1984)

- 57 – elkoptatni egy emberi testet azzal, hogy hozzáérünk
Deutsche Amerikanische Freundschaft: *Alles ist Gut* (Virgin, 1981)
- 58 – egymást követő eseményeket egyidejűnek látni
Queen: *A Night at the Opera* (EMI/Parlophone, 1975)
- 59 – látni saját arcunkat
Elvis Presley: *Elvis Presley* (RCA, 1956)
- 60 – a vakok bolygóján az egyetlen látónak lenni
Rage Against the Machine: *R. A. T. M.* (Epic/Sony 1992)
- 61 – egy másik dimenzióban létezni
The Rolling Stones: *Let it Bleed* (Decca, 1969)
- 62 – felhagyni az alvással
Sisters of Mercy: *First and Last and Always* (Merciful Release/WEA, 1985)
- 63 – örökké aludni
Madness: *One Step Beyond* (Stiff, 1979)
- 64 – együtt élni egy szellemmel
Hair – Miloš Forman filmjének zenéje (United Artists, 1979)
- 65 – más fájdalmát érezni
Morcheeba: *Big Calm* (Warner, 1997)
- 66 – teljes mértékben ura lenni érzéseinknek
Hobó Blues Band: *Vadászat* (Hungaroton, 1984)
- 67 – látni az emberi lelket
Nico: *Camera Obscura* (Beggars Banquet, 1985)
- 68 – összehangolni minden lélegzetet
Primal Scream: *XTRMNR* (Creation, 2000)
- 69 – visszavonni egy megmásíthatatlan döntést
Opal: *Happy Nightmare Baby* (SST, 1987)
- 70 – nem venni tudomást a halálról
Pulp Fiction – Quentin Tarantino filmjének zenéje (MCA, 1994)

- 71 – azonosnak lenni valaki mással
Monty Cantsin: *Ahora Neoismus* (Maldoror Records, 1988)
- 72 – meghallgatni minden beszélgetést
The Doors: *The Doors* (Elektra, 1967)
- 73 – az ajtó mindkét oldalán állni
Chumbawamba: *Anarchy* (Virgin/EMI, 1994)
- 74 – elnyomni a szemhéj rebbenését
Bob Dylan: *Blood on the Tracks* (Columbia, 1975)
- 75 – tetszés szerint törölni ki emlékeket
Korn: *Issues* (Immortal/Epic, 1999)
- 76 – mozdulatlanok lenni
The Who: *Tommy* (RCA, 1969)
- 77 – megállítani a hanyatlást
Dire Straits: *Brothers in Arms* (Vertigo/Warner, 1985)
- 78 – átlátszó lenni
Kontroll Csoport: *1991* (Bahia, 1991)
- 79 – végtelen teret alkotni
Arizona Dream – Emir Kusturica filmjének zenéje (Warner, 1993)
- 80 – az éjszakát nappalra cserélni
Dead Kennedys: *Fresh Fruit for Rotting Vegetables* (Alternative Tentacles, 1980)
- 81 – megfordítani a hierarchiákat
J.J. Cale: *5* (Island, 1979)
- 82 – megváltoztatni a szavak jelentését
Laurie Anderson: *United States Live* (Warner, 1984)
- 83 – átjárni falakon
Iggy Pop: *Lust for Life* (RCA, 1977)
- 84 – többször és nagyon gyorsan reinkarnálódni
The Ramones: *Ramones Mania* (Sire, 1988)

85 – emlékezni, milyen testhelyzetekben aludtunk
Nina Hagen: *Unbehagen* (CBS, 1979)

86 – láthatatlan, de átjárhatatlan határokat hozni létre
David Bowie: *Outside* (BMG, 1995)

87 – kiterjeszteni az emberi test határait
Deep Purple: *In Rock* (Harvest, 1970)

88 – megváltoztatni a tükrök engedelmességét
Peter Gabriel: *So* (Geffen, 1986)

89 – visszatekerni az életünket
Genesis: *The Lamb Lies Down on Broadway* (Charisma/Atco, 1974)

90 – a másik oldalon élni
Nirvana: *Unplugged* (BMG, 1994)

91 – tetszés szerint őrülnék és épelméjűnek lenni
Faith No More: *Angel Dust* (Warner, 1992)

92 – tetszés szerint változtatni nemet és kort
Jethro Tull: *Aqualung* (Chrysalis/Reprise, 1971)

93 – egy életen át tartó filmzenét komponálni
Lydia Lunch: *Honeymoon in Red* (Widowspeak, 1987)

94 – megkomponálni egy élet filmzenéjét
Swans: *Children of God* (Caroline, 1987)

95 – hipnózis alatt élni
Lou Reed: *Transformer* (RCA, 1972)

96 – meggyőzni valakit arról, hogy halott
Illés Együttes: *Add a kezed* (Hungaroton-Pepita, 1972)

97 – újraálmódni a múlt éjszaka álmát
Pere Ubu: *The Tenement Year* (Fontana, 1988)

98 – lefényképezni életünk minden pillanatát
Snoop Dogg: *Doggystyle* (Death Row, 1993)

99 – végtelenül zuhanni
Patti Smith: *Horses* (Artista, 1975)

100 – a semmi
Diamanda Galás: *The Litanies of Satan* (Y, 1982)

Somody Péter: Külső hozzászólás I-II.

Boros Viola: Játékállatok
(fotó: Navratil Ferenc)

Ézsiás István: A turista – Utazó művész, utazó műtárgy
(fotó: Navratil Ferenc)

Ézsiás István: A turista – Utazó turista, utazó műtárgy (jobb nézet)
(fotó: Navratil Ferenc)

Sós Gergő Monoton/monokróm
(fotó: Navratil Ferenc)

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

A legszórakoztatóbb magyar próza

Egy kissé lassan és körülményesen indul Centauri új regénye, a Jákob botja, de ami utána jön, nyugodtan mondhatom, kortárs regényirodal-
munk egyik legizgalmasabb vállalkozása.

Az új regény főhőse egy klasszikus amerikai író, Jack London. Ő szólítja meg az olvasót és beszéli el történetét egyes szám első személyben. Hogy a tényleges Jack London életéről, illetve ifjúkoráról van-e szó – ez egyáltalán nem lényeges, még akkor sem, ha – mint kiderül – jó néhány mozzanat valóban megtörtént a valóságban és Jack London-vendégszö-
vegek, átiratok is felbukkannak a regényben.

Talán közelebb járok az igazsághoz, ha azt mondom, Jack inkább egy embertípus megtestesítője: megrögzött nonkonformista, csavargó, lázadó, öntörvényű művész és az élet sötét oldalát megjárt örök kívülálló egyszerre. Az ő hihetetlen ifjúkori kalandjaival, meghökkentő viszontagságaival, és néhol lírai hangú önvallomásaival ismerkedhetünk meg a könyvben.

A szabad szájú San Francisco-i suhanc elbeszélése nemcsak izgalmas fejlődésregény, hanem a tizenkilencedik század végi Amerika és a korabeli kikötői élet részletgazdag megidézése. De lélektani regény is, retten-
tően jól megírt karakterekkel. Valójában Jack London íróvá válásának lebilincselő története, amelyben a főhős súlyos döntés előtt áll: vagy elpusztítja magában régi énjét, a szennyben és bűnben dagonyázó, rossz arcokkal barátkozó talajtalan fiatalembert, vagy az írást választja és te-
hetsége eltékozlása helyett tanulni kezd. Nem egyszerű feladat annak, aki olyan mélyről érkezett, mint Jack.

Ha csak ennyi volna a Jákob botja, már boldog olvasónak vallhatnánk magunkat. De a történet motorja ezúttal is a kiválóan megmunkált nyelv. Már korábbi regényével, a Jégvágóval kapcsolatban is leírtam, hogy Cen-
tauri erőssége egyrészt a féktelen mesélőkedv, másrészt a félelmetesen természetes hangú, élőbeszédszerű nyelv. Nem ismerek a mai beszédün-
ket nála organikusabban megragadó kortárs szerzőt. (Talán a Holtver-
senyt jegyző Totth Benedek kivételével).

A szöveg termékeny nyelvi feszültsége pont abból ered, hogy míg egy több mint száz évvel ezelőtti történet elbeszélése pereg felszabadultan, közben Jack pontosan úgy beszél, mint egy mai, mocskos szájú magyar kamasz: végtelenül lazán és vulgárisan. Őszinte természetességgel árad az elbeszélőből egy minden mesterkélt vonástól mentes tiszta hang – amely valahol mélyen és távolról egyértelműen Salinger és Kerouac rokona.

Ahogy a karakter és a történet is az amerikai beatirodalom határvidékéről fakad – amelynek, ha jól értesültem, épp Jack London volt az őse. Véletlenek nincsenek.

De a szerző még az elbeszélői hangra is rátesz egy lapáttal, hiszen a száz évvel ezelőtti amerikai történetben rendszeresen felbukkannak olyan kulturális utalások és kifejezések, amelyek abban a korban soha nem hangzhattak volna el. Így válik a regényből minden erőlködés nélkül trükkös posztmodern olvasmány, amely hiteles korfestő jellege ellenére olyan, mintha egy mai srác időgéppel visszautazott volna a múltba.

Persze, a könyvnek akadnak aprói hibái. Kissé megcsinálnak, mesterkéltnak éreztem a keretes szerkezetet, felesleges a bevezetés szerintem, ha rögtön a történet közepén találánk magunkat, sokkal nagyobbat ütne, ahogy a végén Jack megküzd a démonaival. Azt sem szerettem, hogy Jack nyers líraisága néhol dagályosságba fullad. Persze mondhatnánk, hogy a dagály még el is fogadható egy – jórészt – tengeri regényben. Sőt akár még szándékos is lehet, hiszen a könyvben elhangzik a Moby Dickkel kapcsolatban a dagályosság vádja. Lehet, hogy Melville szelleme vagy maga Jack London munkálkodik a főhős néhol patetikus és az érzelgősség határát súroló gondolataiban?

De mindezt leszámítva simán kijelenthető, hogy az utóbbi évek egyik legjobb regényét olvastam, amely minden erényén túl ráadásul tök vicces és rendkívül jól működik a humora: nem tanácsos villamoson olvasni, mert egy-egy jelenetnél meg lehet szakadni a röhögéstől.

Vagyis az a kivételes szerencse ért, hogy kaptam egy örült igényesen megírt szépirodalmi szöveget és egy könnyedén olvasható, szellemes kalandregényt. Lehet, hogy írtak az utóbbi években jobb magyar prózát a Jákob botjánál, de szórakoztatóbbat biztosan nem.

(Centauri: Jákob botja, Budapest, Magvető Kiadó, 2016)

Novics János

Megérthetjük vagy csak megélhetjük a megérthetlent?

„De míg újra meglódult az asszonyok hordája, valaki arra emlékeztette már a többieket, hogy szerencsére nincsenek ám egyedül, és rajtuk kívül a faluban... még ki mindenki gyürkőzött neki a hogyhívjákok móresre tanításának.” 128. o.

Závada Pál új regénye a címben jelzett piaci nappal indít, s miközben előzményeket és következményeket kutat, újra és újra visszatér a nap megrendítő eseményeihez, mint egy fájdalmas zenedarab a maga tragikus szekvenciáihoz. A piaci nap, 1946. május 21-e egy pogromról híresült el: 70 éve Kunmadarason ezen a napon hajszott halálra három munkaszolgálat-

ból megtért férfit, s vert félholtra lágerből hazatért nőt, gyermekeket, időseket a pusztítás lehetőségétől megmámorosodott falusi tömeg. Závada regényében a helyszín ugyan más, Kunvadas, de a pogrom lefolyása és körülményei kísértetiesen emlékeztetnek a Kunmadarason történetekre.

A záróesemény szintén egy lincselés, a '46-os miskolci, amikor a tüntető munkások indulatainak a levezetésére (?), fokozására (?) dobtak koncul a tömeg elé két zsidó molnárt – nyakukban tábla: árdrágítók. A tüntetés szervezője a kommunista párt volt, célja a kapitalista gyárosok, kereskedők, pénzrontók és árdrágítók megfélemlítése – az új pénz, a forint bevezetésének előestéjén. A szervezők aztán a maguk keltette gyilkos indulatokat képtelenek voltak megfékezni. Két hónappal korábban hasonló tehetetlenséggel szemlélte a kiskunvadasi (azaz kiskunmadarasi) kisgazdavezetés azt, hogy a németbarát levanteoktató, a perbe fogott Hadnagy Sándor (alias Nagy János) támogatására rendezett szimpátia-tüntetés és népgyűlés zsidóhajszába torkollt.

E rövid összegzés nyomán úgy tetszhet, hogy *Závada Pál a politika felelősségére mutat rá a tragikus történelmi események hátterében, a hatalmi taktikák öncélú, szűk látókörű és embertelen alkalmazására*. Kétségtől mentes tanulságos, ahogy a könyv a politikai manipuláció következményeivel és eszközeivel szembesít. Az eszközök közül az előítéletekre és a tömegek nemtelen indulataira való rájátszás a jelenünkből ugyanúgy ismert, mint a sajtó felhasználása rémhírek terjesztésére. A regényből például egyértelműen kiderül, hogy '46-ban a Friss Újság (Kis Újság) rikkancshírei – *Elűnt egy négyéves kisgyerek! Gyerekkolbászyár a Dob utcában!* – indították el a bűnbakképzés beidegződött gyakorlatát az irracionális vérváddal.

A regény jelentésvilága azonban gazdagabb, tágabb körű egy politikai látásmóddal. *Tudatosítja egy torz társadalomszerkezet következményeit is, azt, hogy a polgárság gyengesége, majd felszámolása történelmi zsákutcákba szorította s szorítja újra és újra a magyarságot*. Jellemző, hogy a regény kommunista és kisgazda szereplői (igaz, más jelszavakkal) annak a részben zsidó, részben sváb gyökerű polgárságnak a tagjai ellen bujtogatnak, amelynek szűkös volta, kis létszáma addig is késleltette fejlődésünket, s amelyet éppen az 1940-es, '50-es években sikerült majdnem tökéletesen megsemmisíteni: részben a holocaustban, részben a kitelepítések és az államosítások révén. A munkahelyteremtő, gazdaságot működtető polgári elemek elűzésével vagy tönkretételével aztán véstesen megnövekedett a nyomorgók, a máról holnapra élők tömege, s a leszakadó társadalmi rétegek elégedetlensége újra és újra olyan tragikus örvényeket keltett, mint amilyenek a '46-os pogromok is voltak.

Ezekbe az örvényekbe kénytelen belepillantani a regényben egy emberséges, bár előítéletekre nevelődött középosztálybeli asszony – Hadnagy Sándorné Csóka Mária – és egy hasonlóképpen jóindulatú, de ellentétes előítéletekkel terhelt kommunistafeleség, Hámos Ferencné

Gellért Irén. Závada Pál őket teszi meg története narrátorául. Több-kevésbé hiteles tanúk ők – a pogromok fejleményeit, tényeit illetően feltétlenül. A törtétek megokolásában, az előzmények feltárásában s így a felelősség megállapításában már kevésbé megbízhatóak, dicséretükre legyen mondva, hogy a regény végén már tartózkodnak az ítélezéstől. Mindketten abban érdekeltek, hogy a férjüket kimentsék a pogromok nyomán támadt felelősségre vonásból, s mivel abban a férjek viszonylag ártatlanok, a két asszonynak sem fűződik érdeke a tények megmásításához, sokkal inkább a megismerésükhöz. Talán ezzel (és még a kíváncsisággal) magyarázható az *elsődleges narrátor, Hadnagy né szenvedélyes érdeklődése: ő végigjegyzeteli, naplózza és kommentálja a kunvadási pogromot s az azt követő bírósági tárgyalásokat*. Hozzá képest másodlagos elbeszélő Gellért Irén, akinek a leveleiből és elbeszéléseiből a miskolci eseményekről szerez tudomást Csóka Mária. Ők, bár közös történetük elején ellenséggént, ellenfelekként találkoznak, a történesek áramában közeledni fognak egymáshoz. Ugyanis Mária segítséget kér Iréntől a férjét érintő vádak tisztázásához. S bár Irén segíteni nem tud, és a kezdet kezdetén nem is akar, idővel szót értenek, képesek lesznek egymás fejével is gondolkodni. Tükröt is tartanak egymásnak (észlelik, milyennek látszanak a másik szemében), s ez hozzásegíti őket ahhoz, hogy valamelyest lebontsák előítéleteiket.

Egy erőszakról, a pusztító szenvedélyek elszabadulásáról szóló regényben példázatnak hat a konfliktuskezelésnek ez az erőszakmentes módja. Nőként örültem, hogy épp a nememhez tartozók készítenek a szerzőt ilyen példázat megalkotására (a két nő magántörténete fikció a műben!), ám csakhamar szembesültem azzal, korántsem ilyen kedvező a regénybeli összkép a nők konfliktuskezeléséről. *Ugyanis a kunvadási lincshangulat megteremtésében, az erőszakhullám elindításában, fenntartásában és dinamizálásában kulcsszerepet töltek be a kunvadási lányok és asszonyok.* Radai Etel és asszonybandája kezdte a piaci tojástörést, standfelborogatást, s az ő rágalmaik, rémhíreik (eltűnt két gyerek, a zsidók ölték meg) és a személyes bosszúszomjuk hatott doppingszerként a férfiakra. Bosszút a félproletár, proletár sorú nők azért kívántak állni, mert a lágerbe hurcolt zsidók ahelyett, hogy mind elpusztultak volna, részben hazajöttek, s visszavették az elhurcolt bútoraikat, ágyneműjüket, lábasaikat. (Závada Pál nagy érdeme, hogy arcot ad a csőcseléknek, jó néhány lincselő profilját, körülményeit megismerjük a regényből.)

A zsidóság utáni hajsza egyébként olyan véresre, brutálisra fordult Kunvadáson, hogy az eliszonyodó szemtanú, a jegyzetelő Hadnagy né úgy érezhette, ezek a *frusztráltságtól gonosszá vált nők és korhely férfiak az összes sérelmüket, nyomorukat, gyermekkori ütlegeiket és életük teljes reménytelenségét is le akarták verni. Kiken? Akikről úgy vélték, őket szabad verni.* Mert '45 előtt el lehetett űzni őket, meg lehetett ölni, s az újabb zsidóel-

lenes jelszók felbátorították őket: újra vissza lehet szorítani a zsidóságot. Az ő páriasorsuk alá. Nem véletlen, hogy a megtámadottak közül nem a megalázkodók, a szótlanak, a menekülésre képtelenek ajzották fel a harci kedvüket. Az önértetések, bátrak, s a hozzátartozóik védelmére kelő férfiak élesítették ki az igazi vadászösztönt bennük, amelyet csak a halál tudott kielégíteni.

A regényidő folytonosan halad előre az Egy piaci napban, aztán – az emlékezés folytán – időnként visszafelé kanyarodik, hogy később újra előrelóduljon, ám az olvasónak az az alapélménye, hogy *az idő áll. Megállt. Mert az történik, ami tízezer éve, száz éve, tegnap, ma és holnap.* Mert (Csányi Vilmos szavaival) az ember a „*saját csoportjának tartott közösségen belül az agresszió féken tartására minden szükséges biológiai eszközzel rendelkezik, ugyanakkor az idegen csoportoknak tartott közösségekkel... szembeni agressziójának biológiai korlátja úgyszólván nincsen, csupán kulturális korlátokkal rendelkezik, ha ilyeneket egyéni fejlődése és szocializációja során megszerzett.*”¹ Már ha megszerzett. S ha ilyen kulturális korlátokat emel egyáltalán a saját közösség az agresszió elé, vagy éppenséggel feloldja a tabukat. *Závada Pál regénye az emberi agresszió antropológiai sajátosságai-val szembesít könyve lapjain.*

(Závada Pál: *Egy piaci nap*, Magvető, 2016)

Domján Edit

Terek és idők a létezés alternatíváiban

Makai kötetében szó szerint vett párhuzamos létdimenziók kerülnek középpontba. Az én sokfélélt és sokféleképpen él át, a komoly tudati alámerüléstől a legfelszínesebb és legnevetségesebb szituációkig. A történetek az általános filozófiai gondolkodáson belül főként az ontológia, valamint a megismerés és felismerés esztétikája köré épülnek fel (*Reklám*). „a másodperc törtrésze alatt döbentem rá arra, hogy vagyok” (*A jamali fekete lyuk*). Fiatalok körében, az általuk megélt hétköznapibb vagy eszelősebb cselekményeken át. A kötet a *Pillangóhatás* című film(ek) áttöréseihez hasonló jelenetváltásokat tartalmaz.

A gondolatmenetek sajátos pszichedelikuságot tükröznek, a tudatmódosító szerek alternatíváival: virtuális-mélylélektani és pszichológiai megközelítésben és önelemzésben, a szereplők a saját testüket használják és vizsgálják, kísérletezve azzal. A tudati és fizikai változásokat szóban dokumentálják és önvizsgálatukban különleges lételméleti eredményeket várnak, a viselkedés módozatainak mentén. Makai rávilágít a létezés

¹ Csányi Vilmos: *Az agresszió.* = Csányi: *Van ott valaki? Válogatott írások.* Bp. Typotex, 2000. 134–135. old.

speciális összetettségére, a valóságok egymás mellett élésének lényegére: „Pali gyakorlatilag filmfelvételt nézett, melyhez a saját maga által asszociált személyes szimbolika szolgáltatja a zenei aláfestést, és pusztán ez mentette meg őt a teljes immanenciától, vagyis az azonosulástól. Élvezeti rátáján az interakció csak a hangasszociációk miatt érte el a csekély, mindössze öt százalékot, ami pedig csak a legkomolyabb rajongók metrikai adataival mérhető” (*Az erómű*)

Mindjárt a kötet első részében rátér a lényegre a mindennapi eseményeken keresztül. A tudati kétféleképpen játszik szerepet, az akarat és az álom révén, mint irányítható és spontán képek egysége. Makai e kettőt ötvözve ábrázolja az ember végtelen képességeit az agy megfelelő biológiai működésén keresztül. „Az autovízió lényege a jövőre való képesség... a realitásérzék... egy prepubertás állapot felé közelítesz, már ami a pszichológiai apparátus fikcióéhségét illeti, míg ezzel fordítottan arányosan csökken a dopamin és szterotonin előállításának képessége. Egyszóval: elveszíted a külvilággal való összefüggésedet.” (*Az erómű*).

Makai amit tesz, az „tisztá szemlélődés, megmerítkezés a fenségesben, az elérhetetlenben” (*A ciprusi kísérlet*). Elbeszélőként, énként van jelen maga is a cselekménymenetben, figyeli a többieket, hozzájárul a saját és az ő életalakulásukhoz. A szerzői lényegláttatásban az emberek közötti kölcsönhatásnak nagy jelentősége van. „Hajnali négy óra lesz, míg elcsendesedik önállósult elméje, visszatérnek gondolatai, végleg visszatér akaratára és terveire, bánata és valami kozmikus cserbenhagyottság érzése.” (*A ciprusi kísérlet*)

Ennek az ontológiának Makai egy vertikális és egy horizontális ütköztetését is vázolja: a tudat(ok) és a világ(ok) mélységi és minőségi különbségei mellett egy kisebb, történeti, generációs, időbeli halmazt is felvetít az apa figuráján keresztül, aki *régimódi* létezésén és gondolkodásmódján keresztül egyfajta ellentétként szerepel: „régén nem gondolkodtunk annyit, mint amennyit te gondolkodsz, és így rendben volt minden, végeztük a munkát... mindenki le volt foglalva... nem gondolkodtunk, meg olvastunk ennyit, és ez így volt jó... jól láttunk, meg vagyok róla győződve, hogy csak dolgozni kell, és minden a helyére kerül, nem kell gondolkodni, a gondolatok fognak elpusztítani téged.” (*A ciprusi kísérlet*). Makai a virtuálisra, a másra, a szokatlanra, szürreálisra való igényt erősíti az apa alakjának állandósultságán át: „negyven éve semmi különbség” (*A ciprusi kísérlet*). Kiemeli, hogy apa és fia által „két generáció, két idősík van jelen a barnás-homályos nappaliban, két valóság áll szemben, ütköznek és hasítják szilánkosra a nappali megroggyant légkörét...” (*A ciprusi kísérlet*).

Makai ezzel a múlt éráját egy jövőbeli világgal állítja párhuzamba, melyben a virtualitás természetes része az ember mindennapjainak, és ez a ráhangolódási igény (ha nem kényszer) fokozatosan fejlődik, finomodik. A szereplők akaratlanul is függőivé válnak ennek a virtualitásnak, mely feke-

te lyukak módjára szippantja be őket és változtatja gyakorlatilag önmaguk énjének negatív képévé, a kvantumfizika értelmében. A szerző ezzel az időbeliséggel a jelent gyakorlatilag átugorja, hogy a múltból mindjárt egy képzelt jövőkép felé terelje a cselekményt. A jövőkép bizonytalansága, a virtualitás diverzitása egyben egy disztopisztikus (vagy annak kialakulása felé vezető) világképet is ábrázol (rendőrállami jelleggel): „Az ellenőrök utasítására... az utolsó szálig eltűntették a lakosokat... a helyükre több tízezer különösen képzett lakost telepítettek.” (*A ciprusi kísérlet*). A szereplők a saját virtualitásuknak nemcsak rabjai, de olyan kiválasztotti helyzetbe is kerültek – a szerző által behelyezett képek, szituációk halmazába – melyek révén egyfajta metamorfózis áldozatai vagy felemeltjei is egyben (*Országúton*). Az ember ontológiai helyzete ezeken a pontokon válik határokon mozgó lételemmé, a valóság, a virtualitás, a kvantumfizika által létrejött terek, valamint a tiszta fantázia és tudat dimenzióinak határain libegő elemmé. Makai ezt a kettős, telített és egyben hiányosságérzetet nevezi a „*tudatállapotok fantomfájdalmának*” (*Bolondok úrhajója*). A szerzői szimbólumrendszer is ennek a világnak megfelelően jelenik meg: „Egy út követése nem távolba tekintő, homályos merengés, hanem összpontosított figyelés, a következő lépés szigorúságának való alávetettség... amit követünk, előttünk feszül, mégis végtelen felé mutat, melyek kiegyeztünk, mikor elfogadtuk, hogy ezen az úton megyünk végig. Orrunk előtt a végtelenség. Az idő furcsa játéka ez” (*Bolondok úrhajója*).

Makai fokozatosan jut el a felismerés egyre tisztább és divinikusabb mezsgyéire, ám Isten nincs jelen tendenciái között. Az ember istenné válásának módja a pszichotikusságban nyilvánul meg, és mint evolúciós uralkodót jeleníti meg az embert Makai, melyben a biológiai folyamat révén az agy messzemenő prioritással rendelkezik a tudat összetettségét illetően. Az ember(iség) ugyanakkor ironikus, őrült halmaz. Az ábrázolás a létezés kicsiségét, semmiségét is magában foglalja („Jancsi isten akar lenni”). Az ember létezését a világegyeteméhez hasonlítva Makai a fenségességet és a szájalmat állítja oppozícióba. Makai az agy speciális erősödésének egy lehetetlen módjára hivatkozik, melynek valós (interneten is hozzáférhető) forrása van. A „poszt-tunguzkai mutációk hatása” (Szibéria) területén, és a „pszichedelikus gomba” konkrétumait említve (*A jamali fekete lyuk*) Terence McKenna (Istenek kenyere) gondolatait adja hozzá ehhez az intellektuális-biológiai rendszerhez. „az emberi agy evolúciója nem a hüvelykujj befordulásának, hanem a... marhák ürülékén élősködő pszilocibe gombák elfogyasztásának köszönhetően ment végbe...”. (McKenna: *The Archaic Revival: Speculations on Psychedelic Mushrooms*). Makai tudatosan alkalmazza az ember és az univerzum viszonyának analitikus ábrázolását. Magyarázatait a szereplők logikáján, töprengésein át nyilvánítja ki. „A fekete lyukak igazából végtelen tömegű testek, nem pedig lukak” (*A jamalai fekete lyuk*).

Az önelemzés és önkísérlet az abszurd helyzetekben is megmutatkozik: „hogy napokig visszatartsa a széklejét mindössze azért, hogy depressziós tünetekre hivatkozva két hét kényszerszabadságra küldesse magát, hogy aztán kutatásokat végezhesen egy elhagyott észak-amerikai indián temetőben.” (*A jamali fekete lyuk*). Makai visszafogott humora megfelelő arányban jelenik meg, a történetek mély gondolatiságát nem bagatellizálja el, szándékosan nem viszi a mondanivalót a komolytalanság vagy a vígjáték kategóriája felé. *A fog esete Hosszúval* sajátos hatás a befogadásra, de nem erőltetett megnyilvánulás. „Kiefett – mondta, és már tudtuk, hogy kezdődik előlről a cuppogás... nagy volt a baj” (*Országúton*).

A valóság és a virtualitás elmosásának és a tudati-gondolati oldala a konkrét fizikai ontológiai valósággal is kontrasztba kerül: „Eközben a szoba és a háttérben feszülő kékes-fekete égbolt vászna foszladozni kezdett... láttam, amint... a terapeuta kezéből és zakója zsebéből előrántott tollakkal nyakon szurkálják őt, majd gyomorba, majd kivérzett testét a földre hányják, megrugdossák, és mindeközben őrjöngve hitetik el magukkal, hogy megelőzték és megfogták az idő urát, hogy ezúttal valódi tettet hajtottak végre.” (*Bolondok úrhajója*). Ez a helyzet egy elmeegógyintézeti (mint az elme, a gyógy és az intézet fogalmainak hármass jelentéstartalma) jelenet, álomszerűen és valósan is meghatározható cselekménymenettel, gyilkossággal. Makai még itt sem érezteti az emberrel és az ember által megtörténő dolgok és morális súlyuk közötti minőségkülönbségeket. Az én egyszerűen elsétál a helyszínről.

Makai világa egy nyitott világ, melyben nincsenek lezárható panelek, minden összefüggésben áll, a kapcsolatrendszer az univerzum végtelen számú részecskéihez hasonlóan korrelatív. „Na, milyen érzés benne lenni?” (*A jamalai fekete lyuk*).

(Makai Máté: *Koriolán dala, Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2016*)

Hörcher Eszter

Kovács Endre múltrekonstruálási kísérlete

„Az ember szétszórja a szélbe az életét, [...] nem lesz belőle szobor, nem lesz belőle könyv, nem lesz belőle még celluloid se. A papír, a papírra írt színház nem színház, úgyhogy ez egy szélbe szórt egyszerű élet. De hát erre különben egy kérdéssel válaszolhatok, hogy miért kellene jobbnak lenni a színháznak, mint az életnek? Egyszer csak a szélbe szórják a csontjaidat, és akkor mi van, akkor nem éltél?” – így beszélt egy vele készült régi interjúban Bálint István, a világhírű New York-i Squat Színház egyik vezéregyénisége. Azért mégis csak maradt róluk valami – azon kívül, hogy a nyolcvanas években tele volt velük a világsajtó –, például ezek a most könyv formában megjelent nagyon személyes fotók Kovács

Endrétől, aki előbb a '60-as, '70-es évek Budapestjén fényképezte a Squat elődjét, Halász Péterék társulatát, aminek akkor Kassák Színház volt a neve. Majd amikor a társulat és a velük ifjúkori barátságot ápoló fotós is emigrált, bár más-más országba fújta őket a szél, mégis néha találkoztak és ezeket a pillanatok is őrzik a filmkockák. Így például a Pig, Child, Fire, valamint az Andy Warhol's Last Love kultikus előadásokat is dokumentálta Kovács Endre.

Több okból is izgalmasak Kovács Endrének ezek a legismertebb magyar avantgárd színház pillanatait megörökítő fotói. Először is önmaguk miatt, hiszen művészi munkákról van szó. Másodszer, mert olyan kornak a pillanatait dokumentálják, amely a mindenfajta tiltás és elfojtás ellenére tele volt izgalommal, valamiféle radikális igénnyel, hogy újraírják a tudat elnyűtt térképeit, hogy amit csinálnak, annak egészen új nyelvtana legyen, akár az irodalomban, képzőművészetben vagy a színházban. Kovács Endre a Breznyik Péterhez fűződő gyerekkori barátságán és a fotózáson keresztül kapcsolódott a Kassák Színházhoz az 1969-es alapítástól fogva, s bár nem akart színészkedni, mégis bevonták különféle szerepekbe. Alakított hullát, dj-t és esküvői fotóst, amin nincs mit csodálkozni, hiszen a Kassák majd a Squat mindig is magát az életet állította reflektorfénybe. Eltűntette a színpadot, kiküszöbölte a távolságot néző és színész között. Mindig is egy darab életet mutattak a voyeur nézőknek, egy bekeretezett, kirakatba állított életdarabot. Az életük része volt az előadásnak és fordítva. A nézőnek sokszor fogalma sem volt, mikor kezdődött el és mikor ért véget az előadás. Kommunában éltek, együtt laktak, kollektív színházat csináltak, mintegy logikus folytatásaként a happeningeknek, képzőművészet és színház hibridjének, aminek egy ideje már a New York-i beavatottak hódoltak padlásteremben, kis képzőművészeti galériákban. Ezekről a megnyilvánulásokról és a Squat vezéregyéniségeiről sajátos humorral megírt történeteket olvashatunk Kovács Endrétől, merthogy a képek mellett az emlékeit is közli ebben a saját kiadásban megjelent trilógiában.

Egy közös mappába szerkesztve három könyvben adja közzé a húsz év svájci emigrációból hazatért fotós a régen elfelejtett, majd most megtalált képeit illetve negatívjait. Ezért is lett a címe a második kötetnek az Ideiglenes amnézia Budapest 1966–1974. A szintén hosszabb külföldi tartózkodás után 1995 táján hazatérő ifjúkori barát, Can Togay segítségével gondolja végig, mit is örökített meg ezeken a filmekben a '60-as, '70-es évek Budapestjén. A törekeny emlékezetet tesztelve nagytítóval elkezdik nézegetni a negatívokat, és így kel életre a lejegyzett beszélgetéseken keresztül az eltűnt világ. Kérdés, megragadható-e, miképpen rögzíthető az egyszer megélt esemény, hogyan rekonstruálható a múlt? Az emlékek, az emlékezet megkonstruálása a témája ennek a „főnixmadár” albumnak, melynek a harmadik kötete a Vizafogó, egy mára eltűnt budapesti cigánytelep népét örökítette meg.

A szerző jelenléte, meséje a könyv lényegéhez tartozik. A három kötet középpontjában a fotós áll, az ő városáról, az ő barátairól, az ő fényképeiről és emlékeiről van szó. Arról, hogy mit keresett és mit vett észre a világban.

A könyv a hatvanas, hetvenes évek Budapestjének, az elveszett és újra-teremtett múltnak az újraolvasása. Kollázs olyan élő és holt művészekkel, mint Halász Péter, Breznyik Péter, Bálint István, Szentjóbgy Tamás, Can Togay, Koós Anna, Buchmüller Éva. Értékes intellektuális dokumentum.

(Kovács Endre: Fotóalbum, szerzői kiadás, Alsóörs, 2016)

Bartuc Gabriella

Mert életben maradni nem elég

Néhány éve az irodalomban (és az adaptációknak köszönhetően a mozivászonon) új trend söpört végig a disztópiák képében. Kistestvérként ott voltak a posztapokaliptikus alkotások is – és bár kisebb csinnadratta vette körül őket, a zsáner jól ismert elemei adottak voltak: erőszak, önmagából kifordult világ, harc az utolsó túlélők között és folyamatos menekülés.

Emily St. John Mandel nemrégiben magyarul is megjelent Tizenegyes állomás című regényében az az izgalmas, hogy miközben egyértelműen a posztapokaliptikus történet kategóriába sorolható, a műfaj jellegzetességeiből alig használ fel valamit.

Helyette emberi sorsokat villant fel, melyeknek egyetlen találkozási pontja Arthur Leander, az idős színész, aki a civilizáció összeomlásának napján, a Lear király előadásán szívinfarktust kap. A korábban ünnepelet és a lesifotósok keresztüzében élő színész halála azonban a megszokott forgatókönyvvel ellentétben most csak egy jelentéktelen esemény marad, miután a sertésinfluenza egy különösen agresszív mutációja, a grúznátha elhossa az apokalipszist.

Emléke ugyanúgy homályba veszik, mint a világjárvány napjain aprócska gyerekek fejében élő képek az elektromosságról, a számítógépről, a repülő ablakából parányinak tűnő városokról, vagy éppen a járvány áldozatául esett szülők arca. Mindössze a volt feleségek, a legjobb barát, a segítségére siető, mentősnek tanuló férfi és a gyerekszínész Kirsten emlékeznek rá. A köztük feszülő láthatatlan összekötő szálak mégis mindig hozzá vezetnek vissza: Arthur Leander épp úgy katalizátora lesz a világ-végét követő eseményeknek – és motiválója is a túlélők szűk kis körének.

Mert ez a regény valójában épp arról szól, hogy mibe kapaszkodhatunk egy eszelős időben, miután minden összeroppant – de tulajdonképpen már előtte is, ahogy ez a múltba ugrásokból, a volt feleség, Miranda visszaemlékezéseiből kiderül.

A Tizenegyes állomás tényleg nem szokványos posztapokaliptikus regény, a maga nemében tulajdonképpen szelíd világgal operál – már amennyiben persze szelídnek mondható az a világ, ahol egy megszállott Próféta elől kell menekülni, és kést ábrázoló tetoválások jelzik az elvesztett életek számát. Itt mégsem ezen van a hangsúly, sokkal inkább a civilizáció törékenységén, az elsősre talán jelentéktelen apróságnak vagy luxusnak tűnő tárgyak, művészetek értékén.

Mert életben maradni nem elég. Ez a mottója az Utazó Szimfónia nevű, félig-meddig szedett-vedett vándortársulatnak is, amellyel a felnőtt Kirsten Észak-Amerikát járja, Shakespeare-darabokat előadva. Talán nevetésségesen elcsépeelt kijelentés, egy kiragadott mondat egy Star Trek-filmből, Emily St. John Mandel megfogalmazásában mégis igazolást nyer. Mert lehet, hogy a társadalom alapköveit az orvosok, a gazdálkodók, a mérnökök rakják le, ők teremtik meg a biztonságot, gondoskodnak ételről és italról, gyógyítják a betegeket – de az ember nem csak csontok és hús és ízületek együttese. Néha épp egy újságcikkhez való neveltséges ragaszkodás, egy régi tárgyakból berendezett múzeum, egy képregény az, ami enyhülést adhat és a felszínen tarthat, vagy még feljebb repíthet. A szépség, a művészet nem luxuscikk, hanem elemi szükséglet – civilizáción innen és túl is.

A Tizenegyes állomás nem ígér folyamatosan pörgő, akciódús jeleneteket, a hajszálvékony kötélek összefonódása, a rendkívül emberi mozzanatok ábrázolása és a pazar stílusban megírt történet miatt viszont messze izgalmasabb lesz, mint bármilyen zombiapokaliszis részletei.

(Emily St. John Mandel: Tizenegyes állomás. Magyar kiadás: GABO Kiadó, Budapest, 2016)

Bertalan Melinda

A szív szándéka és a nyelv szándéka

Orhan Pamuk (1952–) Nobel-díjas török író – klasszikusnak tűnő – új regényével meséhez, életmeséhez ülteti le olvasóit. S meglepő módon nem csupán őket, hanem a regény szereplőit is – a főhős, Mevlut Karataş kivételével szinte minden fontos regényalakot. Ám ezek „a rendhagyó olvasók” nem érik be értő befogadással. Lépten-nyomon beleszólnak az elbeszélésbe, helyesbítenek, pontosítanak, megjegyzéseket fűznek az E/3. személyű narrációhoz, és érvényesíteni kívánják a saját nézőpontjukat. Az első kissé kotnyeles közbeszóló, Abdurrahman Efendi már akkor szóra nyitja a száját, mikor a faluja nevét épp csak megemlíti az elbeszélő. Ő később is többnyire fecseg, de bölcsen fecseg (beszéde kiválóan jellemzi őt magát és a falusi közvéleményt), ám van, hogy a mellékszereplők mon-

danak el lényeges történetrészeket, olyanokat, amelyekről az elbeszélő nem tudhat. A narrátor *ugyanis a főhős, Mevlut szemszögéből beszéli el egy nagycsalád Isztambulba kerülő tagjainak hol párhuzamosan, hol kontrasztosan alakuló élettörténetét*, s vele együtt Isztambul fél évszázados történetét. De Mevlut például tíz éven át igen keveset tudhat kurd barátjának, Ferhatnak és Mevlut első szerelmének, Samihának a közös életéről, ill. jó ideig nem tud unokatestvérének, Süleymannak a cselfogásáról és intrikáiról. Az előbbiekről maga Ferhat és Samiha, az utóbbiakról részben Süleyman számol be. Ez utóbbi például így leplezi le magát az olvasók előtt: *„Szerintetek mikor vette észre Mevlut, hogy nem a szép Samihát (akivel egymásra pillantottak a bátyám lakodalmán), hanem a nem olyan szép nővérét, Rayihát szöktette el?”* (197.)

A szereplői kommentek a regény lineáris időrendű főszövegében (azaz a 3–5. részben) fordulnak elő, s roppant elevenné, egyúttal családiasan meghitté teszik az elbeszélő amúgy is személyes hangú narrációját. (A megjegyzéseket a hozzászólók neve, a narrátori szövegeket pedig egy bozaárus ikonja jelzi.) A kommentek, kiegészítések hitelesítik is a történetet, márpedig e regényben Pamuknak bevallott célja a valósághűség. Így beszél erről a lányszöktetést tárgyaló első részben: *„...ebben a teljes mértékben valóságra támaszkodó könyvben soha nem fogok eltúlozni semmit, és megelégszem annyival, hogy az amúgy már elmúlt furcsa eseményeket könnyebben olvasható módon sorakoztassam fel olvasóim számára.”* (11.) Mondanom sem kell, hogy Pamuk a mondat második felében tett ígéretét azonmód megszegi, és (felforgatva az időrendet) *két izgalmas eseményt dob a könyv élére Mevlut felnőttkorából (feleségszerzését, ill. 12 évvel később bekövetkező kirablását), hogy ezután térjen csak át az olvasóbarát időrendre, s számoljon be az előzményekről* (a gyermek- és ifjúkor történéseiről), ill. a későbbi fejleményekről. Kétségkívül érdekesítőbb így a regény, titkai sokáig feszültségben tartják az olvasót, s mire fény derül a talányokra, az olvasó belevesztett a regény világába, megszerette hőseit, és szeretne minél tovább időzni az idegen, mégis rokon életekben.

Valószínűleg Pamuk nemcsak a szerkesztésre vonatkozó ígéretét tartotta be felemás módon, hanem a valóság ábrázolására tett fogadalmát is. *A főhős lebegő, a földtől kissé elemelt figurája és a történetalakítás meglepő fordulatai arra figyelmeztetnek, hogy a fantázia ugyanolyan mértékben alakíthatta a regény világát, mint a szerző ismeretei, hétköznapi és történelmi tapasztalatai.* Persze az utóbbiak relevanciája sem kérdőjelezhető meg, ezt feltűnő módon jelzi a regényt záró történelmi kronológia. Pamuk Törökország történelmi eseményei közé helyezi Mevlut családjának történéseit, hasonlóan ahhoz, ahogy (nagyregényhez illően) a műben magában is széles társadalmi, gazdasági és politikai háttérrel fest. Török katonai puccsok, görögök, kurdok, aleviták, baloldaliak üldözése, politikai gyilkosságok, legális vállalatok és maffiacsoportok csalásai, ingatlanbizniszei közepet-

te zajlik a Karataşoknak, Aktaşoknak meg a kurd Ferhatnak az élete. *A nem török olvasók észrevétlenül ismerik meg Törökország utolsó öt évtizedét, hagyomány és modernitás ütközését a megapolisszá fejlődő Isztambulban.* A Pamuk számára oly kedves várost az állandó változás jellemzi: változik az utcák, városnegyedek külső képe (az épületeket felhúzzák, lebontják, helyükre magasabbakat emelnek), változik a népesség összetétele, az életforma, az erkölcs, a megélhetést nyújtó mesterségek köre. Mevlut apja, nagybátyja még utcai joghurt- és bozaárusnak jöttek fel anatóliai falujukból, aztán megjelent az üzletekben az üveges joghurt, később a boza is, s az utcai árusok megélhetése bizonytalanná vált. Mevlut unokatestvérei építkezési vállalkozók lettek, meggazdagodtak, csak Mevlut tartott ki az éjszakai bozaárusítás, no meg a szegénység mellett, igaz, neki a becsületével nem kellett megalkudnia. A bozázás mellett nappal még piláfot vagy fagylaltot árult, utóbb büfét vezetett, ám az éjszakai gyaloglásokról nem mondott le. Nemcsak azért, mert kiáltása – *Boo-zaa!* – meghatotta a városlakókat, s szívüket nosztalgiával és jóssággal töltötte el, „*a végtelen régi időknek*” (161.) nyitotta meg, hanem azért is, mert „*este a bozával az utcákat járva, a város árnyékai között felfedezte az önmagában lévő világot*”. És szerencsés esetben „*az utcákat és a fejében lévő világot már egyetlen egésznek érezte*” (338). Mert egyébként a bozás is küzdött a modern idők kínjaival: a magánnyal, a kiüresedéssel és a szorongással, hogy önmaga számára is idegen lesz. Mindezt Mevlut úgy fejezte ki: „*valami furcsaság van a fejemben*”. *Általában akkor lepte meg a furcsaság, ha a tulajdon jó szándéka, a dolgokhoz, a munkához, az emberekhez való jó hozzáállása szenvedett csorbát.*

Mivel a Furcsaság a fejemben szerelmek és házasságok regénye is, óhatatlanul *szembesít bennünket az iszlám nőket sújtó szerepelvárásokkal.* A regényben központi szerepet betöltő három lánytestvér – Vediha, Rayiha, Samiha – alkatuk és férjük elvárásai alapján különböző feleségszerepeket töltenek be. A legidősebbnek, Vedihának van a legnehezebb dolga: egyedül nem hagyhatja el a házat, s egész életében a családtagjai kiszolgálására kényszerül. Az utcán kendőt kell viselnie, otthon férfiütletet elszenvednie. A regény fájdalmas „panaszáriája” a gépiesen ismétlődő, s ettől mulatságossá váló „*Jól van ez így?*” végzavakkal tőle hangzik fel (430–432). Samiha, a legkisebb lány gyermekségétől fogva a legönállóbb, ő modern lány, nem tűri, hogy a férje parancsoljon neki, önálló munkát vállal, majd elhagyja a férjét. Rayiha középúton jár: férjének okos, figyelmes és mértékkel alkalmazkodó társa, akinek kezére és szívére egy férfi akár az egész életét rábízhatja.

Az idők változását jelzi, hogy a hagyományos gondolkodású férfiak is jobban vágnak a modern nőkre, mint a fejkendősekre, csak épp képtelenek meghódítani az ilyen nőket. Viselkedésüket a modern lányok agresszív szívnek, sértőnek érzik, mert *a török férfiak tradicionálisan az erő, a fölény*

nyelvét beszéljük, a parancsolást érzik természetesnek, s az érzéseiket szégyellik vagy nem tudják kifejezni. A nők jobban megbecsülik azokat a férfiakat, akik a szív szándékát egyeztetni képesek a nyelv szándékával. Ilyen Mevlut, aki háromévi szerelmi levelezés során népdalokból, levelestárakból sajátította el a nők iránti tisztelet és csodálat nyelvét. Mevlut tapintatos, figyelmes volt, és azt is tudta: „a nemiség olyan csoda, amely csak a várakozás révén valósul meg” (92).

Orhan Pamuk olyan író, aki – akárcsak hőse – a szív és a nyelv szándékát egyeztetni képes: adekvátnan képes kifejezni mindazt a tudást, tapasztalatot és humánus érzést, amit modernitás és hagyomány vitájában az iszlám világban elsajátított. Megbecsüli az iszlám hagyományos értékeit, leginkább a bölcs, türelmes, jó szándékú hozzáállást a világ dolgaihoz, de elveti mindazt, ami erőszakra, hatalmaskodásra sarkall, legyenek ennek áldozatai akár a nők, akár a szegények, akár más nemzethez tartozók. S ugyanígy gondolkodik a modernitás jelenségeiről.

(Orhan Pamuk: Furcsaság a fejemben. Mevlut Karataş bozaárus élete, kalandjai és képzelődései, barátainak története, valamint az isztambuli élet 1969–2012 között, ahogy azt sokan mások látták. Helikon, 2016)

Domján Edit

Marosi Diána: Raphael Poulain kerti törpéje New Yorkban I-II.

Szajkó István: Jövök megyek

Péntek Imre

Turistautak, valódi és állehetőségek

Veszprémi tavaszi tárlat, 2016

Lassan konszolidálódik a vidéki képzőművészeti élet. A korábban bizonytalankodó szervezeti formák megszilárdultak, a rendszeresség és áttekinthetőség kezdi jellemezni a működő intézményeket, csoportokat, melyek az önkormányzatokkal szoros kapcsolatban állva rendezik kiállításaikat, s egyéb programjaikat.

A befogadással nincsen gond: a széleskörű választék, amivel a helyi intézmények csalogatják a közönséget, imponáló, s bár sok függ a vezetők ízlésétől, stíluselkötelezettségétől, mégis a kitekintés biztosított. Amivel nehéz megbirkózni, az a saját művészeti közösség, fiatalok és idősebbek, profik és amatőrök, egy rendkívüli módon „rétegzett” társaság. Van, ahol az egyesületek viszik a prímét, másutt a művelődési házak vállalják fel a szervezés ezernyi gondját. Pécsen például a Pécs Baranya Művészeinek Társasága teremt keretet a városi-megyei művészeknek, Zalaegerszegen a városi kiállítóterem. Amiben nehéz volt utat találni: mikor és hány kiállítás szolgálja a megyeszékhelyekhez kapcsolódó művészeket? Milyen jellegűek legyenek ezek? Legyen-e zsűrizés? Vagy a szalon jelleg domináljon? Zalaegerszegen a városi kiállítóterem két évente ad helyet a Zalaegerszegi Szalonnak, a pécsiek szintén két évente rendeznek hasonló kiállítást. És Veszprémben három évente van fóruma a helyi képzőművészeknek, a Veszprémi tavaszi tárlat keretében, a Művészetek Háza szervezésében.

Meg kell vallani, a Művészetek Háza a várban kivételesen jó helyzetben van. A László Károly- és a Vass László-gyűjtemény mellett a patinás Csikász Galéria és Várgaléria (a Dubniczay-palotában) vonzza a látogatókat. A szervezők leleményességét bizonyítja, hogy az évek óta a szomszédságukban lévő, üresen álló egykori piarista gimnázium – kissé romlaltag – termeit is bevonták a tavaszi tárlat megvalósításába.

Az idén sajátos profilt választottak: a turista lett az ajánlott, körüljárható téma, asszociációs pont. (Az emberek áramlása egyik helyről a másikra.)

A kurátorok – Hegyeshalmi László és Áfrány Gábor – törekvéseiket Zygmunt Bauman: *Turisták és vagabundok* című írásának idézetével érzékeltették:

„[...] a turisták, akik megérdemlik ezt a nevet, abszolút mesterei a minden szilárd felolvasztása és minden kötöttség eloldása művészetének.

Ami elsősorban jellemzi őket: nem tartoznak ahhoz a helyhez, amelyet éppen felkeresnek; megvalósítják azt a csodát, hogy a megfelelő helyen vannak, anélkül, hogy a helyükön volnának. [...]"

És a szalon jelleg megtartása mellett – gyakorlatilag minden beadott művet kiállítottak –, csak a díjzsűrik döntései jelentették az értékelést. A 116 művész 220 alkotása azt jelezte: a közhelyesnek tűnő megszólítás elérte célját, megmozgatta a fantáziát. Sőt, a Zirci III. Béla Művészeti Szakközépiskola tanárai és diákjai egyaránt beszálltak a versengésbe.

Nos, a három helyszín áttekintése után azt mondhatjuk: a felkínált gondolkör áthatotta a (sikeresebb) műtárgyak nagyobb részét, anélkül, hogy erőltetett, szájbarágós lett volna. Valamilyen szelekció csak a helyszínek, a kiállítótér révén valósult meg, a résztvevők azonban így is elégedettek lehettek. Hisz gyakorlatilag minden műtárgy nyilvánosságot kapott.

A piarista iskola tantermei, vagy tanácskozóterme – elhanyagoltságuk ellenére – méltó bemutatkozási helyet tudtak biztosítani a félprofi-félamatőr, kísérletező, tanulmány vagy vázlat jellegű műveknek. És ugyanakkor teret, egész termet adtak az egyes művészek installációinak, a témával kapcsolatos elképzeléseinek.

A tanulók portréi, digitális nyomatai, vagy fotó alapú munkái azt bizonyítják, hogy a gimnáziumban színvonalas munka folyik, a sokirányú kísérletezés mind-mind a készségek, a képességek kifejlesztésére irányul. Figyelemre méltó volt Boros Viola: *Játékállatok* című kompozíciója, mely a képet szembesítette a naturával, a földön kúszó műanyag állatokkal. De az emeleten látható kollekcióban kitűntek Lendvai István érmei, Noll Béla, Ladányi Tamás fotógrafikái, Boda Balázs *Maskarák*-jai, Kiss László Zsigmond: *Turista ökológiája*. Érdekes volt Illés Erika *Útitársa*, és Vizer Júlia *Áramlása*. Horváth Zsolt személyében pedig egy kezdő naiv festőre is akadtunk, aki két képével – *Szegedy Róza-ház Badacsony* és *Badacsonyi szüret* – jelezte, a mai naivok is mozgolódnak, talán többet kéne figyelni rájuk.

Ézsiás István – mint ismert és befutott alkotó – vállalta, hogy a rendelkezésére bocsátott termet a turistaasszociációkkal „rendezi be”. A változatos installáció – melyben bőrönd, kerékpárkerék, esernyő és sok más tárgy, írás, utaláskép található – a művész állandó „utazását” jeleníti meg az alkotás szférájában a kezdettől a befejezésig. Kiss Anna és Kanics Dorottya *Kilátó* címmel készített interaktív teret, mely a két indító rajz – és az odakészített festékek és ecsetek – nyomán pár nap alatt szinte teljesen „benépesült” firkákkal, rajzokkal a felkínált felület. Az iskola nagy terme szintén speciális célra nyert használatot. Itt kaptak helyet a nagyméretű plasztikák, mint Diénes Attila *A mindentudás kapuja* (belógatott agyvelővel) és a *Bakony szelleme*, egy izmos fakonstrukció, vagy Beretvás Csanád: *Égi halászatának „kőhálója”*. Boda Balázs Gábor *Totemje* egy archaikus építmény, Tóth György László és Masszi Ferenc munkái szintén nem ér-

dektelenek. Piller Csaba *Hitünk titka* című művével – talányos és titokzatos „ékítményével” – a tudati mozgás leképezésére törekszik.

A Csikász Galériában békésen fértek meg egymás mellett a figurális törekvések és az absztrakt jelenségek. Marosi Diána az *Amelie csodálatos élete* című film kerti törpéjét idézi festményén, Szajkó István pedig *Jövők-megyék* címmel készített talányos képrejtvényt. T. Szabó László *Útra készen* és *Mű-út* címmel „izmozta” hiperrealizmusát, Szabó Dezső pedig *Sky Views* című sorozatának – égi jelenségeit – állította ki. Haszon Ákos *Kerékpárral a Holdba* című, erősen fotó ízű darabjának az úrhajós öltözéke dominált, csak az utazó szorongó arcása világított elő a sisakból. Péterfy Ábel Gross Arnold vonalát viszi tovább – nem is tehetségtelenül –, a *Múzeumban* című képe óriás tereket, szobortöredékeket mutat, melyek között az emberek, mint törpék, járnak-kelnek, ismerkednek a grandiózus művekkel. A szituáció önkéntelenül kíváncsiságot ébreszt, mosolyt fakaszt. *Menekültek* című festménye fájdalmasan aktuális. Veszeli Lajos két munkával képviselteti magát: egy finom, expresszív festménnyel és egy humoros plasztikával. (*Rovar turisták érkezése, Százlábú turista lehet*) Masszi Ferenc *A turista* cím képe a figura apoteózisa, míg Jáger István toscanai képeslapjai, színes rézkarcai klasszikus idöket idéznek. Fábrián László *Macskamesék* címmel lep meg, érzékeny állatábrázolásával. Tánczos György új felfedezéséből adott szemelvényt (az emberi test és víz): *Fény-kép I–II–III.*, és nagyméretű nőaktjai a víz-fény struktúráit „tördelik”. Zachar István ceruzarajzain a katasztrófaturizmus jelenik meg, az örök kíváncsi fotóssal, aki mindezt lencsevégre kapja. Zongor Veronika a plakátszerű ábrázolással kísérletezik, a látvány mindenhatóságával (*Óceánkert, Rózsaszín Milano*). Tóth György László *Memento formandója* a bolygó dimenzióit veszi vizsgálat alá, a veszélyekre figyelmeztetve. Farkas István három képe három felkiáltás (*Desztinációk I–II–III.; Itt jártam, Itt jártunk, Így jártunk*). Az expresszív, vörös felületre írt üzenet az emberi tapasztalat végletes sűrítménye. Gálhidy Kő Virág *Erdélyi falukép* címmel készített bájos, keskeny, érzéki metszetet a ritmusos kerítésformákról.

Érdeemes külön tárgyalni a natúr, valamilyen ötlettel „feldobott” fotókat, a különböző technikával átítatott átdolgozásokat, szín- vagy forma-manipulációkat. Szeifert György „kényszer turistái” migránsok, potenciális angyalok, mézeskalács figurák. Az irónia jegyében készült sorozat típusokat, karaktereket állít elénk, melyek esszenciális látványkivonatok. Fekti Vera fotókollázsokkal jeleníti meg a múltba tekintő életérzését (*Drága Barátom!, Egész nyáron*), míg B. Hegedüs Piros *Töredékek (I–IV)* címmel a minimalizmus jegyében állította össze tépett-vágott szöveg-kép formációját. Hasonló úton jár Somody Péter *Külső hozzászólás* című képe, vagy Borbély Béla *Külső utakja*. A tárgyias jellegű alkotások közt tarthatjuk számon Földesi Barnabás művészkönyveit (*Bartha, Egrý*), vagy Deli Anett szellemes tányérkonstrukcióját. Az eredeti szuvenírek gyűjteményét

papíron „ismétli”, illetve átdolgozva utánozza. Gáspár Balázs fotókollázsra a felidézés mágikus erejére példa (*Zágráb – Horvátország*). Gáspár Gábor „mobilba zárt” élményét adja tovább a mobilozókról, Gáspár Balázs magyarországi utazása a köznapok banalitásáról tud eredetét mondani. Verebics Ági *Jeddah felé félúton*ja a dokumentálás örömét, a bizarr léthelyzet abszurditását sugározza. Farkas Imre Mona Lisa „átdolgozása” a végsőkhöz vitt torzításból nyeri vissza az eredeti élményt. Holló Zsuzsa fotóátdolgozása szintén a műfaj lehetőségeivel játszik. Nyitrai Orsolya egy templomtorny és egy fa viszonyát gondolja újra, az eredeti mű (természeti alkotás) emberi beavatkozásának vizuális eredményét jelenítve meg (*Terebint*).

A video installációk közül engem megragadott Áfrány Gábor *Roadmovie* című műve. Egy útrészletet ábrázol, fönt lámpák, lent elágazó utak, sávok. Az induláskor hirtelen azt látjuk, hogy a lámpák jelzésére nyilak suhannak a megfelelő útszakaszokon. A jelek életre kelnek, helyettesítve a járműveket, az életet. Sudár Péter *Peters room*ja már nem ennyire megragadó, benne talán görcsösség, a mechanikus ismétlődés kelt figyelmet. Navratil Judit végtelenített bukfencezője hasonló benyomást kelt. Borbély Gábor *Parametricója és a Brutalizmója* erőteljes plasztikai formáival kelti fel az érdeklődést, míg Dózsa Borbély Béla *Utasszállítója* egy fantasy (állatias) lényt állít elénk. Borbély Béla *Nyolcasné látnivalója* címmel egy megtalált bőrönd vizuális hozadékát teszi közszemlére.

Végül tekintsünk szét a Várgalériában!

Itt is megragadnak a figurális festői látomások, Kovács Lola *Fiúk* című naturalisztikus képei. Ruzsics Csilla kollázsolt-festett látvánnyal varázsol el (*Járókelők a mennybe mennek*), Géczy János pedig a kollázsolt, gyűrt, „meggyötört” felület szépségét, faktúráját, a véletlen anyagváltozások képalkotó voltával kápráztat el. Szotyori László *Kiáltás és kiáltás* címmel állította ki szimbolikus farkasfejeit, Ughy Miklós *Csendélete* pedig szintén klasszikus irányultságról árulkodik. Szilágyi–von Neuwirt Zoé a szürreális lények, színes, furcsán borzongató csapatát idézi fel (*Különös társaság, Harangozó Istenség*). Brush Ramones hasonló alakzatokkal zsúfolja tele két képét (*Légy ott kertem, Szeretett vándor*). Bakó Péter szellemes kompozíciója a *Párról*, az örök férfi-nőről igazi telitalálat. A színek és formák pazar kontextusa. *Kelemen Marcel* – talán a tapétamintáktól ihletve – egész sorozatot festett a különleges motívumokból (*Misztikus tájakon*). Mészáros Imre *Falusi meséi* pedig egy kiművelt grafikus könnyed kalandozásai az ismert motívumok között. Tungli Zsuzsanna pedig *Az átutazók városa* címmel festette le benyomásait. Debreczeny Zoltán karikatúrisztikus képein könnyed, humoros látomássá formálja élményeit a kapolcsi vásárról vagy a veszprémi csillagokról.

Néhány képen feltűnik a „veszprémiség”, a couleur local is. Milló Ildikó *Veszprémi séta* címmel készített kékes színekben pompázó tűzzománcot, Kulcsár Ágnes pedig a *Tűztorony* címmel alkotta meg munkáit. Fe-

ledy Gyula Zoltán a vörös monokromia terén keresi önmegvalósulását, *Red 1–3*. Milasovszky László *Véletlen/rend* címmel vizsgálja a két fogalmat, Tarczy István elvont üzenetté komponálja álmait, Farkas Imre pedig – tovább bontva Leonardo festményének struktúráját – már csak a műre utaló jelzőpontokat teszi ki. A plasztikák közül kitűnik Lugossy László *Szárnyaszegett* című alkotása, vagy Csabai Tibor *Vésett idő 2*-je. Tamás Ákos *Pannónia virágai* címmel tekintett vissza a múltba, Bognár László *Tornászpálántája* pedig leegyszerűsített, kifejező formáival igazi szobrászi bravúr. A Várgaléria mintegy záró képe (de mondhatnék poént is) Hegyeshalmi László és Környei Ágota *Die Reise* című könyvobjektje. Az összecsomagolt útkönyvekből készült installáció oltárszerű építménye gunyoros célzás a tömegességre, a telhetetlenségre, az újkori népvándorlás abszurdítására, melynek kis „kukucsáló” lyukán be lehet nézni, s a következő felirat fogad: Itt sem volt Goethe.

Igen, a turisták Goethe-t keresik, valami non plusz ultrát, de csak a hűlt helyét találják.

A turizmus valóban – és valódi – kihívás, de a beteljesülés aligha garantált. Ennyiben is aktuális volt a Veszprémi tavaszi tárlat témaajánlata, amely új felfedezésekre csábította a résztvevőket. Persze, el lehet gondolkodni ezen a megoldáson, a háromévenkénti nagyszabású tárlaton, mennyiben szolgálja ez a helyi alkotók kibontakozásának ügyét? A vállalkozás nyíltsága, megmozgató ereje mindenképpen dicsérendő, ám a „felhozatal” sok kétes pszeudó-műalkotást is felszínre hoz/dob, ami nem biztos, hogy nyilvánosság elé kívánkozik. A „Mindenki lehet művész, s minden lehet művészet”-jelszavának is van korlátja, lehetőséget teremtve az összemosásra a valódi és álértékek között. Korunk nagy kihívása a szelekció, a minőségre való rámutatás, a válogatás kockázata – szerintem nem érdemes kitérni ez elől. Mégis, a veszprémi megközelítésnek is van létjogosultsága, közelebb viszi az alkotásokat a szemlélőhöz, lerántva a leplet a művészi munka misztifikációjáról. Hegyi Lóránd *Új szenzibilitás* című művében találtam egy részletet, amely talán megmagyarázza a helyzetet (amelybe belekerültünk):

„Az alkotás új 'helyének' meghatározásai olyan határterületekig nyomulnak előre, amelyekben a műalkotás már nemcsak hogy kérdésessé válik, de önálló léte is megszűnik. Céljuk totális valóság létrehozása, nem pedig egy bizonyos valóságaspektus interpretálása csupán. Az, hogy műalkotások is születnek-e közben, másodlagos jelentőségű kérdés.”

Igen, első vagy másodlagos kérdés – ennek eldöntésére még nincsenek szilárdan kialakult, megdönthetetlen sem első, sem másodlagos kánonok... A kánon – mi vagyunk.

Bartuc Gabriella

Képmások és képnegatívok

Jovánovics György Egy önéletrajz című kiállítása július 17-ig
látható a balatonfüredi Vaszary Galériában

Izgalmas alkotó bizarr műgyűjteménye Jovánovics Györgynek a balatonfüredi Vaszary-villában látható kiállítása, ahol szobrok, reliefek, saját installációk, videók, hangkollázs, fotók, barátok és tanítványok, valamiért fontos régi mesterek munkái egy önéletrajz kellékeivé, képzeletbeli múzeumává változnak át. Egy tárlatvezetés erejéig megjelent köztük a mester is. Jovánovics György, az egyik legjelentősebb kortárs magyar szobrász a múzeumok éjszakáján megmozgatta, sajátos eseménnyé celebrálta a július 17-ig tartó, Egy önéletrajz című kiállítást.

Jovánovics Györgyöt nézve és hallgatva arra gondoltam, milyen drámai az idő problémája az ő esetében is, mint ahogyan többnyire a kortárs térbeli művészetnél. Ezek az installációk csak addig léteznek, amíg valahol felépítik és bekapcsolva tartják őket. Szinte olyanok, mint a színház, mint egy előadás, egyszerek. Ráadásul itt nincs drámaszöveg, se forgatókönyv. A pingpong labda végtelenített hangja, amint a művész gyerekkorában befejezi a konyhakredencen álló tálba. Vagy a talált Kurtág-mű, 18 hangból álló rózsaszál egy szigligeti karácsony estén Körner Éva művészettörténésznek. Vagy A másik álma című installáció, amely a tanítvány Magyarics Tibor munkájának továbbgondolása. Egyben a saját életmű összegzése, a konceptuális, a fotóművészetnek, az installációnak, a Liza Wiathruck-képregénynek. Talán még legjobban ez utóbbi dokumentálható, de ehhez is nélkülözhetetlen ismerni a keletkezéstörténetet, amit Jovánovics elmesélt nekünk a múzeumok éjszakáján. Enélkül vaktában próbálkozunk az értelmezéssel. Szóval, ebben a tekintetben a videóval, hanggal kombinált installációművészet törékenyebb, mint például a festészet, vagy a konkrét szobrászat, ahol a mű a maga fizikai valóságában ugyanúgy létezik, tovább él, bárhová is tesszük.

Jovánovics sűrű hálóból fonja műveinek összefüggéseit, a maga személye, személyes fellépése, a testi jelenléte is nagyon benne van az alkotásokban. Tükörként, egymásra tükrözésként használja, például a Liza Wiathruck-fotóregényt. Erről a hetvenes években készült, a hetvenes években kitalált sapkás figuráról készült fotósorozaton látni, belső idővel dolgozik, elfordul a külvilágtól, ennek valós idejétől és a tudatában bontakozik ki a sajátos időérzékelés. A láthatatlan dolgok fölényét mutatja. Attól izgalmas ez a képsorozat, hogy megfejthetetlen a kép és a motívum

rejtélye, mint a szentek ábrázolása. Erdély Miklós egyfajta értelmezését adta egy, a Magyar Műhelyben 1979-ben megjelent esszéjében, Don Jován – Pygmalion címmel. Magyarics Tibor ehhez a gondolathoz nyúlt vissza Pygmalion álma című installációjában, amit A másik álma címmel gondolt tovább Jovánovics, aki a jelek szerint szeret a tanítványaival, vagy a hozzá közel álló művészekkel párbeszédbe elegyedni.

A másik álma című, egy egész szobát betöltő installáció lelke egy videó-lejátszó, amin egy végtelenített szurrealista rövidfilmet néz a Jovánovicsot mintázó bábu. A film szobán, illetve konténeren belül és kívül is párhuzamosan látható. Ebben a szurreális egypercesben leperreg előttünk a művész élete a sorra lehulló és összetörő maszkokkal. Önkivetítés. A művész önmagát szemléli a tanítványa tekintetén keresztül. Ez az életkollázs a tudat legbelsejét mutatja, ahogyan az egyik én behelyezkedik a másik énbe. Valamiféle időtlenségbe kerülünk általa, amelyben igazából a szó hétköznapi értelmében már semmi sem történik, azon kívül, hogy szépen törnek szét a maszkok, ám ez az egész bizonyos gondolati energiákat mozgósít. A gondolatátvitel, pszichoanalízis, Freud nagyon fontos összetevői az életműnek. Élet és művészet egybeérnek. Az életek egybeérnek. Lehetséges-e álmodni mások álmát?

A „sötét termi” nagy installáción kívül vannak mindenféle más installációk is, például Jovánovics és Kicsiny Balázs közös szobra az arcát lyukas cipőjével eltakaró emberről. Itt látható még a sakkparti Liza Wiathruckkal és más színes dolgok. Például egy másik tanítvány, Nagy Karolina Lisszaboni ágya, amely színes viaszból készült, nagyon üres és belülről hidegfényű neonok világítják át. Ez a színes terem, ami után következik a fehér terem, a Jovánovicsra leginkább jellemző gipszreliefekkel és az időnként megszólaló Kurtág-kottával.

Jovánovics György jellegzetes gipszreliefjei különben mintha nem is valós tárgyak lennének, hanem a megsemmisülés és a transzcendencia fokozatain átszűrt tárgyak. Tárgyakba zárt, fojtott lenyomatok, szubsztanciák. Megszabadítva minden anyagszerűségtől. Ahogy az érzés, az élmény szűrődik, tisztul, távolodik, párlódik, úgy lesznek a lenyomatok is egyre áttetszőbbek, könnyedebbek. Végül felszívódnak, eltűnnek, de a jelenlétük itt marad, érződik árnyékok, lenyomatok formájában. Megszabadulva minden földi köteléktől, kötődéstől. Képmások. A hold süt belőlük hidegen, élesen. Üresen? Csöndjük az üresség, valami hiányának a csöndje? Vagy a hallgatás fölénye? A teremtő igazsága nem szorul bizonyításra.

Jovánovics után Mélyi József kurátorral még egyszer végigjártuk a füredi kiállítást, ezúttal fentről lefelé, memorizálva az olyan kulcsfogalmakat, mint egy önéletrajz, vizuális pedagógia, szobrászattörténeti áttekintés az ókortól napjainkig. Jovánovics tényleg nem volt rest és összeválogatott a múzeumokból Rodin-szobrot, Bokros Birmant például. Utóbbi fejnek elkészítette a gipszváltozatát is. De ott látható például Major János, Szent-

jóby, Moholy-Nagy és Péri. A mester behozta és a saját magáról készített szelfik, önarcképek fölé kirakta az otthonában látható alkotásokat is – a már említett művészbarátoktól –, amelyek kontextust teremtenek az életműhöz. Ezzel egészen otthonos hangulatot teremtett. Volt már egy hasonló kiállítása tizenkét évvel ezelőtt a Ludwig Múzeumban, amelyet a 65. születésnapja alkalmából rendeztek. Ott azonban inkább a művészettörténetesek meglátása érvényesült, most Mélyi József kurátor hagyta szabadon berendezkedni az alkotót, ami kivételes szellemi élményt eredményezett, pláne, amikor még egy Dürer-kiállításhoz is kapcsolódott. A Dürer azonban a mester legnagyobb szívfájdalmára időközben bezárt a Vaszary-villában. Ezúttal Jovánovics bírta tovább.

Varga Richárd

Te és Schiele

Schiele jutott eszembe rólad:
Hogy mennyire szép lenne
Veled sorvadni el
Egy szürkére festett vásznon.

Étlapszonett

Az vagy nekem, mi testnek a burger.
Tavaszi köret, fűszeres krumpli.
Lapozz a lelkembe! Sőt, mi több, dúld fel!
Mit ennél, mit innál? Szeretném tudni.
Van bennem üdítő, sör, bor és kávé...
Szomjúság ellen számtalan opció.
Többek között pl. van limonádé.
Iszom a szavaid. Érzem, hogy inni jó!
Bagettnek a csirke, az vagy te nekem.
Miattad omlok: sertésszűz a grillen.
Desszertet, ha kérsz, de akkor is, ha nem,
Érted dobog immár pici étlapszívem.
Szegényes zárás, bár királyinak érzem:
Napi menü lettél, lelkem éttermében.

Győri édes

Én úgy vagyok veled,
Mint egy Fellini-filmben:
Integetsz nekem a túloldalról,
De nem értem pontosan, mit akarsz.
Vagy értem. És pont ezért nem megyek.
Nehéz feladni a bizonytalanságot,
Az összegubancolt létezést
A kiszámítható, tiszta napokért.
Nehéz az otthonosság,
A nyugalom.

Nekem elég most, hogy látlak.
Hogy tudom: létezel.
Így könnyebb szívvel fordítok hátat,
És takarom egy félmosolyba
Gyávaságomat.

Mélyvíz

Ó, Anya, képzeld, láttam a tengert!
Nem úgy, mint régen a nyári szünetben.
Más ez az íz, ami lelkemen átsap.
Nincs köze földhöz, Szívközi inkább.
Érzem, a hullám talpam alatt fut,
Lábfejet átszó, térdet is ér, de
Megremeg ettől bennem a vér, és
Zúdul az agyba a gondolatár.
Pánikol egyből a sok neuron bent.
Izgul a szív is, robban a pulzus.
Itt ez a tenger, én meg a parton
Állok. A só már csípi szemem.
Súgja a víz, hogy: Téged akarlak.
Én pedig őt. Na, de itt jön a gond!
Ó, Anya, én csak néztem a tengert,
Sírtam a habnak: Nem tudok úszni.

Origó

Harmincegy vagyok, és rám tört az érzés,
Hogy egy garzonban egyedül, se nő, se gyerek...
Magam ellen cselekszem minden egyes tettel,
Amit véleményem szerint önmagamért teszek.

Én megvalósultam, de most egyedül vagyok.
A hiány bennem, látod, teljességgé válik!
Kaput nyitottam a szabad életre,
És most elért a kapunyitási pánik.

Hogy mindig mindent lehet. De én egyet akarok csak:
Korlátokat körém! Hogy kapaszkodóm legyen.
Koordinátarendszerbe helyezve a létem
Origót találjak az ipszilon tengelyen.

(anya takarít)

Anya takarít.

Az ablakokkal kezdi.

Áll azon az instabil alumíniumlétrán,

egyik kezében Clin, a másikban újságpapír

– valószínűleg áprilisi,

mert sok a narancssárga a felém néző oldalon.

Igaz, anyát ez nem érdekli, csak az én gyomrom

bukfencezik egyet a látványtól,

anya rá se néz, telenyomja tisztítószerrel

a választási ígéreteket, és már keni is fel az üvegre.

A tisztánlátás kedvéért – gondolom.

Nézem anyát, és nézek ki mellette az ablakon.

Innen rálátok a teljes gyerekkoromra:

A gondtalan gondolatlanság idejére,

amikor egyszerre lehettem indián és cowboy

és „rézbőrű alkony és hósi halál”,

amikor egyszerre szurkoltam a Barcának és a Reálnak,

és nem néztek hülyének érte,

amikor egyszerre szerettem több lányt is,

mert volt hozzám egy kedves szavuk.

(Nem. Igazából nem volt. De vagy rám néztek egyszer,

vagy csak a mi utcánkban laktak, és ez nekem már éppen

elég ok volt, hogy igazán és tiszta szívből szerelmes legyek.

És persze örökre.)

vagy amikor bátran mászkáltam póló nélkül az udvaron,

mert nem érdekelt, hogy szeplős a vállam,

és nem szépítettem csillagképekké az anyajegyeket sem

a testemen, csak hogy elfogadjam őket.

amikor elhittem, hogy a Skodánk Kit,

és én Michael Knight vagyok csak mellszőrzet nélkül.

amikor nagy kaland volt az is, hogy a Hársfa utcába

megyünk nyaralni a mamához, és ott lesznek az unokatesók.

amikor a kakasos nyalóka volt a legnagyobb kincsünk...

a hologramos, Michael Jordan kosaraskártyák után...

amikor még nem értettük, de éreztük az életet.

amikor még otthon voltunk mindenhol,

mert eszünkbe sem jutott meghatározni,

mi is az az otthon.

amikor talán – így visszagondolva – csak félig éltem, de mégis igazán.

Most egészen élek. Van már adószámom, munkám,
felelősségérzetem. Bár ez legtöbbször csak utólagosan
kapcsol be, amikor már jobban hasonlít a lelkiismeret-furdaláshoz...
Van már némi mellszőrzetem is, és autóm, ami
nem Kit, de majdnem annyi idős, mint David Hasselhoff.
A szívemen fognyomok, és az én fogaim nyoma más szíveken.
Albérletem is van, amiben csak a beköltözéskor tisztítottam ablakot.
És könyvespolcom, amin Ottlik hirdeti, hogy: Minden megvan.
Mert minden megvan.
De olyan instabil ez a Minden, mint a létra anya alatt.
Csak ránézek, eldől és szilánkosra törik.
Persze ezekben a szilánkokban is tükröződik az, amit szeretnék,
de ha feléjük nyúlok, elvágják a kezem.
És ez jobban fáj, mint a feleszmélés, hogy a Skoda
elakadásjelzője nem ad szárnyakat a kocsinak.
Hülye helyzet.
És mivel jobbat nem tudok, néha a könyvnek üvöltöm
hogy „Ne bassz ki velem, Géza!”
Aztán állok a nagy hallgatásban, és magamban –
vásárlói jogaimra gondolva – a Fogyasztóvédelem
panaszkönyvét igénylem:
Mert a Mindenhez elfelejtett használati utasítást adni az Isten!
...Végül elcsendesedik bennem a harag.
Egykedvűen konstatalem, hogy ez az élet a Határ iskolája,
és néha úgy adom meg magam ennek a határnak,
mint azok a kis legyek, akiket anya épp most fújt le Chemotoxszal.
Fekszenek a párkányon, lábuk az égnek mered.
...Ez azért mégis csak szép. Így meghalni: lábbal az ég felé.

Anya már a karnison lóg, a függönyt rakja vissza,
nekem meg eszembe jutott a lábad, ahogy sosem
meredt az ég felé, pedig én szerettem volna úgy is.
Most már belátom: neked volt igazad.
A vége így is ugyanaz lett, mint a legyeknél.
Tényleg felesleges lett volna erőlködnöd...

Az ablak kész.
Most jön a többi.
Bútorfény a bútornak, porszívó a szőnyegnek...
Pedig, Anya, ha tudnád, mennyire jó lenne,
ha az agyamon tolnád végig azt a gépet,
és megszabadítanál néhány emléktől, amikre biztosan jó
lesz majd húsz év múlva, de most még nagyon szar!

Vagy ha legalább rájuk kennél egy réteget abból a szerből,
amitől fényesebbek csak pár napig lesznek ugyan,
de legalább megváltozik a szaguk.
És ha a lefolyó után a torkomba is ecetet öntenél,
hogy marja szét a szavaimat, amiket meggondolatlanul,
néha túl korán, néha meg túl későn vagy éppen soha...
Ezeket a *sohákat* marja szét először!
Aztán rá az egész Domesthost a lelkekre!
Nem a citromillatút, hanem a zöldet, a bűdöset!
Fehér foltnak kell lennem, hogy tiszta, új Otthona lehessen
valaki másnak!
Anyá, én Otthon akarok lenni!
Mert nekem a hazatérés az, ha valaki belém térhet haza.
Anyá, én otthon akarok lenni
valaki másnak, aki önmagába zárva szintén idegen.
Anyá, én Otthon akarok lenni!

De a belém vezető ajtót befalazta a múlt.

Mіндеgy... Most mennem kell...
Ha már nem használod, elvinném a Clint és az újságokat:
Legalább az ablakaim legyenek tiszták!

Peron

Apám van és anyám is.
Isten, haza: labilis.
Kapcsolatom képlékeny.
Szemfedőm egy kék Ray Ban

Bölcső nincs már divatban,
Szóval én is kihagytam.
Harmadnapja nem voltam
Mekiben és Tescóban.

Harminc évem húsz talán:
Mind eladom Vaterán.
Hogyha pénzért mégse kell,
Cseréljük iPhone-ra el!

Tiszta szívás. Letörök.
Ha kell, ha nem stresszölök.
Hogy lesz ebből lekötés,
Ház, autó, gyerek és

Hogy lesz ebből karrier?
Minden izé, ami kell?
Nem segít csak kórterem
Infarktosos szívemen.

Kevesebbet kellett volna ennem
hogy eltüntessem magam. Talán hirtelen
is ment volna, nem tudom,
de nem az lettem, amit vártam,
hanem az, amit vártatok.
Rám férne talán egy tabula rasa,
mert bennem a lelket éppen szétrázza az agy,
és üvölti, hogy: az légy, aki vagy!
De én magam akarok lenni.
Kevesebbet kellett volna ennem,
mint az éhezóművésznek Kafka cirkuszában,
akiből sáros szalma lett,
és senki nem vette észre, hogy
észrevétlennek lenni
világszám.

Kevesebbet kellett volna ennem
a betűkből, mert faltam a könyveket,
és a kérdéseim mellé még gyomorrontás is kaptam,
és hánynom kell magamtól,
szavakat a papírra,
és már azt sem tudom
ezt én írtam vagy Attila?
és az vagyok-e, amit a lapra kivettem,
vagy éppen fordítva:
az kreál meg engem?
(...én pontosan az leszek, amitől szabadulni akartam.
verset írni veszélyes,
ezt nem tarthattam magamban...)

Követeltek téged idealizmusom!
Hová tűntél? Bújj elő, ne légy ilyen tahó, goromba!
Beleragadtál a kamaszkoromba,
És nézd, nélküled ez lettem:
Egy gyerekes felnőtt,
aki kergetne még lepkét, és fotózna felhőt,
de keze, lába és szeme már beton.
(Én vágány lettem, de nincsen hozzám peron.)

Pedig kellenél te is.
Mint májusban a csupasz faágak,
én pont olyan csupaszon várlak,
hogy gyere, és tüntesd el bennem
ezt a téli görnyedést, ezt a sivár csendet,
hogy belőlem is levél bukjon elő
ne pedig egy újabb frázis,
hogy nincsen apám, se anyám, se isten...

Na, mit szólsz? Még a végén rád fanyalodom.
Pedig horgod helyett engem
a kételyek talajára tűztél.
Közelednék hozzád,
ha magadtól elúznél,
de állítólag te nem ilyen vagy...
Hát, mit kezdjek veled?
De ne izgulj,
Az idő hozzád úgyis visszavezet,
tudom. Pár év, és én is be leszek szarva,
és aki a szememben most még hiszékeny marha,

az testvérem lesz az Úrban.
Pedig az én hitem még rajtad is túl van.
De legyen... Fogadd békejobbomat... és...

Harmadnapra gyere el!
Te is, hogyha létezel...
Mutasd meg, hogy még lehet
Tiszta szívvel életet
Élni.

Verset írok rólad, mert nincsen rád szavam...

Verset írok rólad, mert nincsen rád szavam.
Hogy megtaláltalak oly valószínűtlen.
A második csillagnál, tudom, jobbra van.
De reggelig mással még sohasem repültem.

Én nem tudom, mit kéne. Csak gagyogok bután.
De elképzelttem magunkat fűben, fák alatt...
Ahogy szívünk fölött elgördül a nyári délután.
És belőlünk semmi más, csak két csillag marad.

Visszatérés

Meddig maradsz még meg kicsi posztmodernem?
Mikor jönnek el érted tüzes szekéren az ifjak,
Döfni vasat kebeledbe, zengeni újnak a régit?
Mennyi idő még, hogy kiröhögje a korszak a mostani eszmét?
Szép lesz a csúf,
És csúnya a szép.
Korszerű lesz, ami antik.

Kemendy Zsuzsanna

A kamera

A előveszi a kamerát és az ablakba teszi. Nagyjából irányba állítja. Nem meri ellenőrizni a kijelzőt, nem akar feltűnést. A kórterem négyzetes. Apja a legfelső ágyon fekszik, az ablak mellett. A nem látja, de élénken figyelni ténykedését a párkányon.

– Mi az? – kérdezi.

– Semmi – vágja rá gyorsan A, majd rátér a szokásos mondatokra. Hogy vagy apu? Mi volt a reggeli? És az ebéd? Sétáltál ma már? Hozzak valamit a büféből? Az apa ezekre rendesen válaszol is, két-három mondattal. Mintha beszélgetnének. Telik az idő.

A ötödik hónapja jár a kórházba. Január elején olvadás volt, majd hirtelen egyetlen éjszaka kőkeményre fagyott minden. Apja kiment hajnalban a kapuhoz. Nem lehetett tudni miért, újságot nem járatott, postáshoz is korán volt. Később sem derült ki. De mindegy is. Elesett és beütötte a fejét a kemény havon. Kitudja meddig feküdhettek ott. A postás talált rá. Felfigyelt a nyöszörgésre. Mentő, kórház. A-t a nővére hívta, őt pedig az egyik szomszéd.

Régen járt már kórházban, megdöbbsentette a látvány. Apja egy hatágyas kórteremben feküdt, fején kötés, kezei lekötözve. Ezeket rángatta, miközben folyamatosan káromkodott. „A kurva istenit, azonnal vedd le ezt, mert szétbaszok itt mindent!” Kioldozta, de meg is bánta hamar. Amint egyik keze elszabadult, megpróbálta kitépni magából az infúziót, csapkodott és hadonászott. Sietve kapta el, megpróbálta visszatenni rá a kötetést. „Azonnal engedj el, te!” Kétségbeesetten nézett körbe, segítséget várt a szobatársaktól, de csak bamba tekintetekkel találkozott. Akkor döbbsent rá, hol van, és hogy a szobában lévők is hasonló helyzetben vannak.

Azóta jár a kórházba minden nap. Most már jobb a helyzet. A vérömleny felszívódott, az intenzívről átkerült a megfigyelőbe. Magánál van, lehet vele beszélni, mindenkit megismer, de csak a régi dolgokra emlékszik.

Beszélgetnek. A kérdez, apja válaszol. Vagy fordítva.

– Anyád hol van?

– Haza ment már, megetetni.

– A kert hogy áll?

– Szép minden, hamarosan lehet szedni a borsót.

– Kergesd ki a kutyát, mégse legyen itt bent!

– Mindjárt viszem sétálni.

– Állatok rendbe vannak?

– A tyúkrok tojnak rendesen. Megfialt a fehér nyúl. Hatot.

A rutinosan válaszol, pedig se kutya, se nyúl, se kert. A felesége is meghalt öt éve. Minden nagyon messze van már.

A tesz-vesz apja körül. Rendbe teszi a fiókot, kiszórja az esetleges ételmaradékokat. Megfésüli az apját. Hetente háromszor megborotválja. A felfekvéseket bekeni gyógykrémmel, a kiszáradt bőrt pedig Baba testápolóval. Végül talpmasszírozás. Ha jól csinálja, eltart másfél órát. Ha közben jön a rokonságból valaki, akkor tovább. Este hatra ér haza. Január óta minden nap.

Most azonban nincs senki.

Megnyomja a kamerán a start gombot. Reméli, jó lesz a kép kivágás. Két hete vette észre, hogy apja egyre mélyebbre süllyed a régmúltba. Emlékezete azokban a boldog időkben bolyong, amikor még fiatal volt, dolgozott, építkezett, földet művelt, volt ereje hozzá. Szünetek, disznóvágások, amikor összegyűlt a rokonság. Ünnepek, családi nyaralások.

Lehetett érezni, hogy nemsokára vége lesz ennek. Elfogy ez a belső idő. A ezt akarja megállítani, megfogni, rögzíteni. Hogy majd legyen mire emlékeznie. Maradjon valami.

Megborotváljalak? – Megsimítja apja arcát.

Hát, lehet éppen.

Előveszi a borotvát, a pamacsot és a szappant. A mosdónál vizet enged a lavórba. Bevezezi a pamacsot, jó alaposan szappanoz. Megnézi a borotvában a pengét, kicseréli. Ahogy húzza le a habot, eszébe jut, gyerekként hányszor nézte, ahogy apja borotválkozik. Háromnaponta ment 24 órás szolgálatba az őrre, előtte mindig borotválkozott. Szerette, ahogy a habban hol egyenesen, hol kanyarogva utat vág a penge, nyomában előtűnik a friss puha arc bőr. Emlékszik a kis fehér dobozkára, amiben egyenként becsomagolva sorakoztak a hajszálvékony csere pengék. Tilos volt hozzá nyúlni, veszélyes, de titokban azért óvatosan az ujjai közé fogta. Ha a borotva nyakát elfordította, a teteje felnyílott, megmutatva a meztelen fémet. Wilkinson.

A-nak akár barátja, akár szeretője volt, legalább egyszer megnézte, hogyan borotválkozik. De soha senkit nem borotvált meg. Csak most az apját.

A beesett arcát nézi. Apja felfújja a pofazacskót, egyiket, majd a másikat, hogy megkönnyítse a penge útját. Az áll alatt már nehezebb. Apja fölszegi a fejét. Serceg a bőr.

Ne olyan erősen!

Sokat fogyott. Tulajdonképpen elfogyott.

A maradék habot lemossa a törülköző csücskével, majd szárazra törli az arcot. Azt az arcot, amit aztán másnap, ugyan ebben az időben meredten néz, ahogy az utolsó nehéz lélegzeteket veszi. De A ezt most még nem tudja.

Apja élvezte a törődést. A kiönti a vizet, elmosa a lavórt, helyére teszi, majd kimossa a pamacsot és a borotvát is. A száron elforgatja a menetet,

felnyílik a teteje. Maradt egy kis hab a pengén. Az oldalánál az ujjai közé fogva kiemeli, óvatosan lemossa. Szinte alig érzi a vastagságát, ámulatba ejti ez a tünékenység. Visszahelyezi, becsukja. A borotvát és a pamacsot a fiókba teszi, szappant az asztalkára, törülközőt az ágy fejtámlájára. Holnap tisztát kell hozni – gondolja.

Apu, én most elmegyek – odalép a kamerához, kikapcsolja, elteszi.

Hát jól van, menjél, ha dolgoz van.

Szia, holnap jövök.

Odahajol hozzá, megpuszilja. Vállára akasztja a kamerát, fölveszi a hátizsákot. Az ajtóból még visszafordul.

Viszontlátásra!

Le a lépcsőn, ki az ajtón, ki a kapun. Csak a buszon ülve tör rá a sírás. Már nem zavarja, ha látják. Előveszi az illóolajos üvegcsét, mélyen bele-szippant. A vanília illatról gyerekkori boldog karácsonyok jutnak eszébe. Mire hazaér, megnyugszik. Otthon papírt vesz elő, néhány mondattal fel-vázolja a filmet. Kell majd még forgatni hozzá.

„Bogozd ki”

A szeme még csukva, tudata lassan ébred. Egy dal jár a fejében körbe „*Csináld olyat, hogy másnap szégyelld, hogy veled kefélsz, és...*” és akkor beugrik minden. Hogy tegnap eset a Metró előtt összetalálkozott Zsóval és Pete-tel. Épp laza fröccsöket töltöttek magukba, és azon voltak, hogy valami faszit szerezzenek maguknak. Zsónak mellhossznyi előnye volt, de Pete sem indult esélytelenül. Ő kétséget sem afelől, hogy elsősorban önmagát szereti, aztán pedig a hozzá hasonlókat. Rögtön kiteszi az irányjelzőt. Egy zenész bandával indultak tovább. A piac melletti garázssoron volt a próbatermük. Irdatlan mennyiségű sörösdoboz és cigarettacsikk minden felé. Vágni lehetett a füstöt. Mindenén átütött a mariska édeskés illata.

Akinek tudott bemutatkozott: Helló, A vagyok! Arra már nem fordított energiát, hogy bárkinek a nevét megjegyezze. Leült egy sarokba és figyelte az eseményeket. A legidősebb srácnál is idősebb volt vagy húsz évvel. Mit keresek itt? – gondolta, aztán ivott egyet a borosüvegből, ami körbe járt, és szippantott kettőt a cigiből, ami szintén körbe járt. Hamar beütött.

Szereti ezt az állapotot. Ilyenkor úgy érzi, megnyílik a fejtető csakrája, és a világ összes bölcsessége elkezd belé áramlani. Hirtelen összeáll a világ, minden apró esemény konstellációba kerül, hogy egymásból következően, egymást erősítve haladjon a Nagy Egy felé, és aztán szívérvány, béke, boldogság, meg virágos mező és csobogó patak. Vagy valami ilyesmi. 15 másodpercnél még soha nem tartott tovább ez az állapot.

A becsukta a szemét, hogy végre eggyé váljon az Univerzummal, mikor lehuppant mellé valaki.

– Helló! Moho Jojo vagyok! – oda nyújtotta a borosüveget.
– Falod az életet? – A meghúzta, visszaadta.
– Meg a nőket! – Jojo is meghúzta.
– Épp kezdtem eggyé válni az Univerzummal!
– Baszki, akkor most megzavartalak. Visszarántottalak a nihilbe. Ne haragudj! – Gyakorlott mozdulattal karolta át A vállát, és nyomott egy puszit a homlokára. – Nem baj?

Erre most mit lehet mondani? A gyér világítás és a srác alkoholos állapota ellenére is, látszik A-n, ami negyven fölött már látszódnia szokott. Úgy sem lesz belőle semmi, gondolta, és jól is esett a férfitest közelsége. Nem, nem baj! – válaszolta.

És most itt van egy idegen ágyban. De hogy került ide? Rémlik, valaki tekert még egyet, és az is körbe ment. És hogy Jojo fújta be a füstöt a szájába. Aztán jött az a jóleső bizsergős, szétcsúsós érzés. Aztán kész.

Benéz a takaró alá, nincs rajta semmi ruha. Basszus! Combjánál zsibbadós lüktetés. Basszusbasszus! Ruhái szerteszt mindenfelé. Mikor is szórtelenített? Végig simítja a bikinivonalat, combját, vádliját. Túrhető állapotban találja magát.

Jojo rendületlenül alszik. A körülnez. A bútorzatból nem derül ki, hogy albérlet, vagy kolesz szoba, vagy lakás. Hallgatózik, hátha hall valami ismerős zajt. Nem lenne jó most találkozni senkivel. Fejében átfut a gondolat, ha most benyitna valamelyik szülő vagy a szobatárs, az nagyon gáz lenne. Vagy lopakodik kifelé, és a folyosón akad össze valakivel. A elég régóta él a városban, sok embert ismer innen-onnan. Esélyes, hogy valamikor együtt bulizott Jojo apjával vagy anyjával. Elképzeli a párbeszédet.

– Á, helló A!

– Helló Jojo apja!

– De rég láttalak!

– Bizony, hogy szalad az idő.

– Mi van veled?

– Semmi különös. Összefutottam az este egy ismerősömmel, meg az ő ismerőseivel, aztán lett egy kis buli. De nekem már mennem kell. Szia!

– Viszlát!

Nem, ennek nem szabad megtörténnie. Semmilyen körülmények között senkivel nem akar most találkozni. Úgy kellene innen eltűnnie, hogy még Jojo se ébredjen fel. Nagyon nagyon lassan bújik ki az ágyból, óvatosan hajtogatja le magáról a takarót. Felkel. Pisilnie kell, jó lenne fürödni is, de legfőképpen mihamarabb lelépni innen. Minden nyikorog, az ágy, a parketta, az ajtó. Ha egy filmben látná ezt a jelenetet, az nagyon vicces lenne.

Hatalmas tükörrel találja szembe magát a fürdőben. Megdöbben a látványtól. Szeme alatt szétkenődött a festék, bőrét kiszárította az ital és a fű, haja bűdös, arca gyűrött. Öregnek és szánalmasnak látja magát.

Nagyot sóhajt, belép a kádba, megengedi a vizet. A kád peremén sampon, arcvíz, csupa férfi illat. Aztán ismerős színre bukkan, Baba tusfürdő. Ő is ezt használja, ez megnyugtatja kicsit. Testápolót is talál. Néhány perccel később tisztán és baba illatosan, újra ott áll a tükör előtt. Kihúzza magát. Mellei formásak, kerek. Kicsit oldalra fordul. Klasszikus körteforma. Milyen is van még? Alma meg szilva. Azok is klasszikusak lehetnek, de A örül, hogy az övé körte. Csípője puha, kissé talán vaskos. Asszonyosan teltnek is lehetne mondani, ha asszony lenne. De nem az. Volt néhány hosszú kapcsolata, de soha nem volt olyan férfi mellette, akivel el tudta volna képzelni az életét.

Kilép a fürdőszobából, csendben felöltözik. Jojo közben átfordult a másik oldalára, most látja az arcát. A-nak összefacsarodik a szíve. A francba, de fiatal, ezért a pokolra fogok kerülni! – gondolja. Lopakodik az ajtó felé, minden lépésére, mozdulatára megnyikordul valami. Már fogja

a bejárat kilincset, magában fohászokodik, istenem, istenem, legyen nyitva, mikor meghallja az álmos Jojo hangját.

– Hová, hová, szép hölgy?

A megmerevedik, nem mer szembe fordulni. Jojo odalép mögé, átka-rolja, belecsókol a nyakába.

– Szép vagy!

A feje zakatol. Nehogy kimond! Nehogy kimond! Aztán mégis.

– Anyád lehetnék.

– Akkor is!

Még egy csók, aztán kinyitja az ajtót, kiengedi A-t.

Odakint a nyár első napja indul el éppen. Eszébe jut, mi történt még az este. Valaki gitározott, egy dalt énekeltek. A csak részben tudta a szöveget.

*„Csináld olyat, hogy másnap szégyelld,
hogy vele kefélsz és más nevével ébredsz
és ha kérdezi másnap, hogy ki az a nő, kussolj simán.”¹*

Jojo ekkor csókolta meg először.

*„Szóval, ennyit arról, hogy dicső,
szóval, ennyit arról, hogy szégyen,
amit összekuszálsz nyáron,
azt bogozd ki télen.”²*

Mire a dal véget ért, A tudta, hogy el fog menni vele. Kell ez a kis kuszaság.

A postánál hatalmas sor áll, várják a nyitást, mások munkába sietnek. A sétálóutca közepén egy férfi nyújtogat valamit a járókelőknek. Vagy szórólapot oszt, vagy Fedél nélkült árul, vagy gyülis, vagy pénzt kéreget. A nagy ívben kerüli. Az ember észre veszi, bicegve elindul irányába. A meggyorsítja lépteit, így sikerül a manőver. Én győztem! – gondolja dadalisan.

(Beck Zoltán: Bogozd ki című dalából használtam fel részleteket)

¹ Beck Zoltán: Bogozd ki című dalából használtam fel részleteket

² U.a.

Éltető Erzsébet

Ragot kell tennem

A hétköznap ahogy egyre emészt,
Köszszóvá lesz betűmön a penész.
Mint mókuserék, úgy forog bennem
Rímed, mire nekem ragot tennem

Oly nehéz a mindennap mérlegén
Billegve libbenni versed felé.
Bár értené, ki legalább felét
Emeli csak le még ez év telén.

Ha kinézek a napba fáradtan,
Versem ott marad, ahol nyugtalan
Lakik a csend, de talán megmarad
Az őszben szétcincált papírfalam.

Lehetsz útvesztő s egyben kijárat,
Útmutató ahhoz, ki lejárát,
Ha úgy járok, hogy egyre csak fárad
Tollam zörgő, fázó száradása.

Hisz ilyen személyemhez szóló szert
Ezelőtt ki szólóban kieszelt
Ellenem lett szertelen merészen,
Mikor e kort meguntam egészen.

Ésszerű érv arra, hogy járj ésszel,
A hatást ha kiretusált képpel
Vadásznád szívemről értéktelen
Vérmértéked kényszerképzetére.

S míg frakkod alatt frappáns idézet,
Én kérdezem: mi volt ez? Igézet?
Hamisan cseng nyakadban az arany,
Ha látná, kívágná lantját Arany.

Milyen kár, hogy az össznép ösztöne
 Osztó klikkemnek foszló kosztüme.
 Nem számít, mikor szavakkal fosztok,
 Mert lájkolna, ki kívánja posztom.

Ehhez képest úgy jöttél, mint egyszer
 Valaki tiszta szívéen a vegyszer.
 Egyszerűen tereltél a téren,
 Egy évet kértem, hátha megértem.

Kell szavad, hogy ne maradjak csendben,
 Hogy ne mondhasam, semmi sincs rendben,
 Amikor rímed hajnalig bennem
 Úgy üt, hogy arra ragot kell tennem.

Margón kívül

Lecsúszott a prózáról minden éteri költészet,
 szép, mikor öledben lüktető szíved
 egyszerre öl és szét szed;
 Nézd... vedlik szövegtestemről
 a fekete szemhéjfesték.
 Hagyd, hogy hanyatt dőljön dőlt
 betűimbe hanyatló esténk.

Kezem tisztára mosva most vagy soha
 sóhajtom sikoltva:
 olts tüzet bennem
 gyújts ütemet, vagy tollat
 többé felém ne nyújts!
 Ne ölelj magadba... félek...
 Önmagam körvonalán kívül élek.
 A tartalom túloldalán túl nem érek
 tovább, csak horzsolódik fonnyadt szómorzsám
 szép szívem szétkorhadásán.

Mert... mintha csak körbe-körbe
 zárt tömbökbe törve töltöttem
 volna eddig a mindig görbe
 estbe töltött szedett-vedett
 sorok helyett

beszáradt kényszerképzetet,
hol csak forog, de már nem ér értelmet
bennem a gépezet
Nézd... hiányzik nevemről
minden ékezet.

Mástól nem tudom, így tőled kérdezem,
mit ért a vonalzó mentén
meghúzni magam.
Miattad esküszöm,
betörném margómon a falat!
Ha most tarkón lőne özönlő közönységed,
a hanyatló hangok közönsége
tapsolna helyetted lassan...
fals akkordokba zakkanok,
ebbe belekattanok lassan!
Mert... nem lehet, hogy elhallgattassam
magam, mikor a tartalom túloldalán túl nem érek tovább,
csak horzsolódik fonnyadt szómorzsám
szép szívem szétkorhadásán.

Sziveri 60

(A szöveget a Veszprémi ünnepi könyvhéten rendezett Sziveri János: Pasztorál című verseskötet bemutatójára írtam 2015-ben)

A szívben Sziveri felesel
verőereim ütemével.
Versbe zuhan, ott pattog
bent a szájban,
hol a szétrobbanó
szavak szép számban
születnek meg utánad
Költő.

Töltőtollad nyoma
egy emberöltő,
mit vásott kabátként
hord magán hiányod.
Nem látod, mikor
álmod vigyázom,

hogy a be nem töltött,
szóközzel teleírt magány
ne azt a ragot tegye
üvöltő helyére,
mit én is ráaknék
a csillagpontokból kirakott
idő kábeltengelyére.

Oda, ahol nyelvem hegyével
még helyén levő nevén
nevezve meghívni
a másként mentett rímeket
miből a legnagyobb hír
most mégis az,
amivel csak te tudsz költő
feleselni ha éppen elmúltál 60.
Hiába rohan el
nélküled valami,
bábel bonthatatlan
és büszkén áll
akkor is ha fáj,
hogy miből építették,
az súlyosan csattan
vissza a versre
s míg bírja a száj
be nem áll.
Sziveri üzent, hogy kérem,
ma itt kint a téren
végre megszólal a Pasztorál.

De mielőtt még azt hinnék,
hogy ez most túl posztreál,
akkor csak figyeljék dallamot.
Mire megint megráng a szív,
addigra én ígérem, elhallgatok.
Csendben várok 60 évig
egy úton, mit nehéz kábel
tekert tintádba úgy,
ahogy azt felitatni
a jövőkor sem tudja.

A szívben Sziveri felesel,
nincs rajta kívül más,
ki úgy mondja,
ahogy a magából kirázott
versek sorai hagynak engem
libabőrként pont ott a lapon
hol a hatás nem marad el
csak épp e Bábeli alapokon
alakul át, ahogy az övével
egyszerre koccan...
Úgy törik szét
szilánkokra tér és idő,
hogy bár meg se moccan...

Mert Bábel bonthatatlan
és büszkén áll
akkor is ha fáj,
hogy miből építették,
az súlyosan csattan
vissza a versre
s míg bírja a száj
be nem áll.
Sziveri üzent, hogy kérem,
ma itt kint a téren
végre megszólal a Pasztorál.

Minek öltözzek?
Minek öltözzek most neked,
Ha szerinted névjegyem helyén nincs
más, csak egy lejegyzett hiány,
mióta egy sötétlő erdőben
hagytam bolyongani
minden fantáziám.

Nekem mániám elszakítani
szimpátiám attól, amit ázott kutya-futtában
kreál mögém a külvilág,
különös, hogy akár merre fordulok,
körülöttem kihullik minden virág.

Mint veszett róka,
ki körbe-körbe
kering saját farka körül,

úgy kaparom tört mondataim
a papíron.

Róka rege róka
milyen szar egy mondóka
ez.

Mondd, Zsóka
inkább miért nem Csipkerózsza
lettél idén?

Minek öltözzek ki neked,
ha könnyebb ezt a szanaszéteső
és kócos örületet
veled megjátszani.
Néha szelíd, máskor dühödt kis
úzótt őznek látszani.

Most halkán sunnyog gondolataim
alatt a levedlett ösztön,
mint vörös kismacska,
lábadhoz úgy dörgölözöm.

Nekem mániám elszakítani
szimpátiám attól, amit ázott kutyafuttában
kreál mögém a külvilág,
különös, hogy akár merre fordulok,
körülottem kihullik minden virág.

Minek öltözzek neked,
ha fejem felett már évekkal
ezelőtt is ugyanazok a dérekes
telek tették vállamra
a tavalyi, kinyúlt pulóvereket.
Azokból is a poliésztereket.

Róka rege róka
suttogják zörögve a fák,
farkasordítva vonyítanak
most idebent a kihűlt éjszakák.
Egy félig lerágott csirkecsonton
ringatja magát álomba
mellettem jelmezem,
talán várok vele még egy
évet,
addig meg elteszem.

Mint veszett róka,
ki körbe-körbe
kering saját farka körül,
úgy kaparom tört mondataim
a papíron.
Róka rege róka
milyen szar egy mondóka
ez.
Mondd, Zsóka
inkább miért nem Csipkerózsza
lettél idén?

Elidegenedve

Csak hagyd, hogy szép csendben elidegenedjek...

Mint szívatültetés után, ki új
szervét szoktatja a csendhez,
úgy nekem is legalább ennyire nehéz.

Nehéz a tiédet folyton az enyémbe
helyezni és vissza (mármint a szívet),
mert azonnal kiszúrja szemed egyből,
ha a sajátom közben máshol legelész.
Elérni hozzád... nekem ez már nem megy,
teljesen felemészt.
Szerteszáll, ami eddig biztos volt,
átkarolni nem tud a kéz.

Szembe néznél önmagammal,
de míg velem szemben más nem,
csak egy tükörkép áll,
addig szerinted homályos minden
előttem a nagy egótól
és rád ezért nem talál.
Megértem, hogy még
neked áll feljebb,
ha én ellenállni neked igen
de másnak nem tudok.
Téged ismerlek és mégis
tőlünk borzong minden

tárgy a szobában,
mikor este a fal felé fordulok.

Csak hagyd, hogy szép csendben elidegenedjek...

Kint az utcán senki, senki
én sehogy sem boldogulok veled
nincs senki mondom
csak épp a gyomrom
ezen a ponton
megbolondulva
majd ki-
ugrik
de nem merem
a szó bent reked
nincs senki
egyre sebesebben
kisebesedve
szaladok futok
hogy higgyem tényleg
nincs senki
rajtad kívül
ha már őt nem érhetem el.
Nincs senki,
kint az utcán senki.

Most csak elnézem,
ahogy egyre kivesézed
idegenségem hideg
jégtakarója alatt
megbújó szövegformámból
ki onnan kiszólt,
de öreg hiba, ha hozzám
így állsz megint.
Rossz helyen kerested,
a mellkasi röntgenemen
nem találtál elváltozásra
utaló jelet te sem.

Nincs semmi.
Csak mint szívatültetés után ki új
szervét szoktatja a csendhez,
úgy nekem is legalább ennyire nehéz.

Ne aggódjon uram – biztat az orvos –
kedvesénél mindez csak múló vérszegénység,
megtaláltuk párnája alatt
az egyik regényét.
Attól szökött fel úgy a láza.
Mikor legutóbb is láttam,
épp azt írta ódában,
hogy mennyire szeret. Valakit.
Ön úgy gondolja, magát a mindenhez hasonlítja,
vagy a kisasszony csak túl jól alakít?

Lehet. Bevallom, olyan anyag vagyok én,
kit nem a te pillantásod szabadít
fel.
Ezért nem lenne illő, ha most úgy engednék el,
ahogy végtagjaim téged szoktak az ágyban,
mint reszkető Jadviga mikor
paplanját magára rántja
és nem engedi...

Mint szívatültetés után ki új
szervét szoktatja a csendhez,
Úgy hagyj engem te is
szép csendben elidegenedni.

Mák Ferenc

A bujdosók lépcsője alatt

Ilyenkor már elsőre megforrta magát az idei bor is, de még nagyon gyámoltalan ahhoz, hogy a szilajságot ne kellene kellő jóindulattal megelőlegezni neki. Ám azok az igazi, badacsonyi óborok, azok bizony tüzeket gyújtanak az emberben. Az ősi vulkánok vidéke már régen megszelídült, és a mélységek tüzének hevét a venyigék termésébe oldva kínálja az emberi boldogulás javára. Kisfaludy Sándor elragadtatásában a Balaton-felvidéket a magyar Provance-nak nevezte, Berzsenyi Dániel pedig a genfi virulmányban gyönyörködő Matthissonnak üzent: „Jer: nézd a Balatont, mikor a nap reggeli lángja / Tükrözetén reszket, s mikor a hold fénye alatt ég; / Nézd a kék hegyeket, mint állnak sorba körülötte, / Melyeken a nektár csorog és az öröm dala harsog.”

Lehet, hogy a Badacsony hegy lábánál érdemre osztják a napfényt, én szomorú kora őszben, komor felhők alatt araszoltam a fejedelmi ünnepre: Badacsonytördemicen, a néhai Nemes-Tördemic község lábdíhegyi részén a minap Herczeg Ferencre emelték poharukat a gondos gazdák, és a környék igen szeretetre méltó közönsége. Mert széles e hazában – talán Versec kivételével – a magyar irodalom e klasszikusa nevének hallatán, ma itt dobban a lehangosabban a szív. Herczeg Ferenc ugyanis nagy háborúk és nagy csaták után, a rajongásig szeretett Versec – és vele együtt a szülőföld – elvesztését követően ezen a kegyelemtől áldott vidéken vélte meglelni a második otthonát. Egyedül a szőlőgazdák által ismert lelki kényszertől vezérelve, 1929 őszén, a hegy lankáin – a Római út 120 alatt – két hold szőlőt vásárolt magának, birtoka a Szent Ignác-kápolna kapujától a szigligeti gróf rétvéig futott le. S amikor új otthonában berendezkedett, présháza verandájáról a Szigliget ősi romjait szemlélve a Várhegy emlékének mélabúja járta át a lelkét, és röpítette – ha pillanatokra is – az Al-Duna vidékére, a szülői házba, ahol – az emlékiratai tanúsága szerint – emberségből, hazaszeretetből és a közössége iránti alázatból életre szóló példát merített. A megmaradt hazába történt száműzetése a nagyságos fejedelem, II. Rákóczi Ferenc sorsának talán legmegindítóbb, újkori magyar változata.

Badacsonytördemic jószívű polgármestere, Vollmuth Péter kellő határozottsággal állt élére az író emlékét ápoló mozgalomnak, neki köszönhető, hogy ma már a Balaton partján bronzba öntött mellszobor köszönti az érkezőt, hogy feljebb, a szőlő bejáratánál réztábla mellé lehet akasztani az emlékezés koszorúit, s hogy a település iskolájában négy terem is őrzi Herczeg Ferenc emlékét. Íróasztala, személyes tárgyai, lakásának

néhány megmaradt berendezése, bútorok, képek, és könyvek – elsősorban az író legismertebb alkotásai –, és az Új Idők szekrénybe zárt teljes évfolyama valamit sejtetni engednek abból az egyszerűségből, abból a békét áhító, minden grandiozitástól mentes harmóniából, amellyel a nagyvárosok színházaiban oly hangosan ünnepelt író a maga vidéki nyugalalmát kibélelte. Eredeti, faragott pohárszék, mezőtúri mázas korsók egy-egy eltévedt darabja, virágos bokályok, és egy H. F. monogramot őrző, öblös hordó még megcsillantanak valamit az egykori boros délutánok és esték hangulatából. Ami azonban önmagában is elragadó, az az ifjúság derűjét sugárzó önarckép, melyet maga az író festett a vászonra. A magányát egyre szorosabban magára gomboló Herczeg Ferenc 1945-ig a teleket budai lakásán, a nyarakat a lábdihegyi vincellérházban töltötte, mígnem a szomorú jövődőt megsejtve, 1200 gramm aranyért egy szabómesternek eladta a birtokát. Mert olykor súlyos tragédiák is megkísértik a vidéket: az emlékezők szerint, az a hatalmas, hófehér Ranolder-kereszt is csak úgy kerülhetett a Badacsony hegy ormára, hogy a meredek ösvényen terhüket fölfelé vontatott bivalyok közül jó néhány – talán engesztelő áldozatként – a mélybe zuhant.

Ma azonban a lábdihegyi birtok látogatójának úgy tűnik, a gondviselés őrködik a táj felett. Valahol a magasban, a bazaltsziklák rejtett ösvényein, a Bujdosók lépcsői táján Pán fújja a sípját, és a tó feletti párák takarásában nimfák lejtik a táncukat. A mítoszok kési utódait – a bor ünnepeén örömtáncot lejtő parasztmenyecskéket és a balkezes hegedőst – már maga az író, a boldog szüret hangulatában festette a présháza falára, alakjukat azonban régen eltakarta a nemes penész vasrag rétege. Régi táncaikból csak akkor lehet valamit megsejtetni, ha legalább hármat fordult a vendégek kezében a csordulásig töltött boroskorsó.

Szikra János

Bim-bam, bam

Mikor a harangot levágják,
fiam lóg minden kötélen.

Föld alatt bong a harang:
apám arcát, emlékét ütik.

Mikor a pátkai Rohadt-sarok fölött
a jégfelhőt harangszó robbantja szét,
Ádám ujja a Teremtőre mutat.

Ha a harangot megölik,
összevissza kalapál a szív,
bim-bam, bam.

Nem indul föl boldog vérem
soha többé arcod felé, öled felé,
mosolyodért hajnalban.

Üveggolyók

Már kezdik egymás ráncos kezét elengedni,
szemükből májusi orgonarozsda szítál.

Mosolyát őszi sárba tapossa,
körömig szívott cigarettavég.

Összegyűri társa papírcát,
tűzbe dobott önéletrajz.

Égett ember, nyúzná bőrét,
ítélet nélkül üvölt, rohangál.

Paradicsomkarót üt a földbe,
hazatalált szívében az ég.

Szétgurulnak a gyerekek az utcán,
csontjózsan, széleszű üveggolyók.

Belépő

1.

A súlypontom rajtam kívül
keringett a mozdulatlan
és örök, nagy céltalanban,
törvény szerint s ostobán.

Mint elhagyott, néma hangszer,
eszköze csak a zenének,
úgy süvített át az élet
üres folyosóimon.

Minden lépésemmel egyre
bizonyosabb voltam: állok.
Bírák nélkül lettem vádlott
esküdtszékek fegyence.

2.

Fekete tükrök az éjben,
a vécécsempe rám világít,
ma ünneplem a századik részegségem,
emlékem sincs már,
ez itt az élet-vizelde,
belépő négy forint,
dobd be,
dobbe!

Dobzse.

Tartsd vissza a levegőt!
Ki tudja, meddig kell lent maradnod,
hány légbuborékot rejt még
a tüdőd...

3.

Emel, leng, fölszáll a léggömb,
én csak a súlya vagyok,
kidobható nehezéke,
s kidobandó,
ha a béke,
a mennyei szárnyak kékje
magasabbra hívogat.

Föl, föl,
életből a Létbe,
aranykorom édenébe,
amikor még anyám karja
röptetett föl a magasba!

Mint az ezredes?

Olyanná válok a lassan erdőként
suttogó lombok közt a házban?

Csüggedten várom a postást,
de vérszívó csekkek röpdösnek csak
hozzám a júliusi szúnyogokkal,
reklámújságok,
gyanútlan gyásztelefonok.

Én is olyanná száradok,
oly nyakas múmiává vénülök lassan,
mint García Márquez koplaló ezredese?

Távol árulók dicső dörejét hallom,
s már csak a lekaszaboltak emléke
zörrenti néha a rozzant kilincset,
s pár ostoba hadfi makogó kopertáját
sodorja háborgó portámra a szél.

Dienes Attila: A Bakony szelleme (szobor),
a festmény hátul Tóth György László: A jövő folytatódik

SZÁMUNK SZERZŐI

Aleš Debeljak (1961–2016) szlovén költő, író, esszéista, szociológus, egyetemi tanár. 1961-ben született Ljubljánában, 1985-ben diplomázott a Ljubljánai Egyetem Bölcsészettudományi Karának összehasonlító irodalom szakán, majd miután szociológiából PhD-tanulmányokat folytatott az amerikai Syracuse-i egyetemen, a Ljubljánai Egyetem Társadalomtudományi Karán tevékenykedett. 2016. január 28-án autóbalesetben hunyt el.

Németh Gábor Dávid (1994, Budapest) a Károli Gáspár Református Egyetem magyar szakos hallgatója. A versek mellett drámákat ír, illetve kritikákat és elemzéseket színházi előadásokról.

Faludi Ádám (1951, Tatabánya) Freisinger Edeként született. A Faludi nevet keresztapjától, Ladányi Mihálytól kapja, Ladányi szerint Freisingerként nem lehet költő Magyarországon. www.faludiadam.hu

Fodor Balázs (1981, Budapest) a mátyásföldi művelődési házban dolgozik.

Szirmai Péter (1970, Budapest) építészmérnök és környezetvédő.

Vass Tibor a spanyolnatha.hu főszerkesztője. Hernádkakon él.

Székelyhidi Zsolt (1973, Debrecen) magyar zenész, zeneszerző, író, költő.

Kollár Dávid (1993, Budapest) a PPKE BTK szociológia szakos hallgatója.

Triceps (1955, Nagykikinda) rendező, performer, kulturális szervező. 2003 óta Budapesten él. Lásd még: Lantos László.

Domján Edit veszprémi nyugdíjas középiskolai magyar tanár.

Novics János (1974, Mosonmagyaróvár) Budapesten él.

Hörcher Eszter (1984, Budapest) Budapesten él.

Bartuc Gabriella (1956, Ada) a Balaton partján él és dolgozik.

Bertalan Melinda (1992, Pápa), az alapszakot a Savaria Egyetemei Központ (szombathely) hallgatójaként; a mesterszakot a Pannon Egyetem Színháztudományi szakán végezte. Jelenleg a veszprémi Vehir.hu portál munkatársa.

Péntek Imre (1942, Lenti) József Attila-díjas költő és szerkesztő. Zalaegerszegen él.

Varga Richárd (1985) énekel, gitározik, verseket és dalokat ír.

Éltető Erzsébet (1988, Marosvásárhely) kulturális szervező Várpalotán.

Kemendy Zsuzsanna (1969, Veszprém) Veszprémben él. Közművelődési szakember. Írásai itt jelennek meg először.

Mák Ferenc (1956, Óbecse) irodalomtörténész.

Szikra János (1954, Bácsalmás) művelődésszervezőként dolgozik Székesfehérváron.